

YLÄKOULUA KÄYMÄTTÖMIEN LASTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSIA VERTAISRYHMÄTOIMINNASTA

LAB-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (AMK)
Sosiaalipedagoginen varhais- ja
nuorisokasvatus
Kevät 2020
Anne Ranta

Tiivistelmä

Tekijä(t) Ranta, Anne	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 38	Valmistumisaika Kevät 2020
Työn nimi Yläkoulua käymättömien lasten vanhempien kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön aiheena oli yläkoulua käymättömien lasten vanhempien kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta. Opinnäytetyön tilaajana oli Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelut. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää vertaistukitoimintaa osana Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelujen asiakkaille tarjottavaa tukea. Tavoitteena oli selvittää kouluakäymättömän lapsen vanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Tällä opinnäytetyöllä tuotettiin tietoa toimeksiantajalle kouluakäymättömän lapsen ja hänen perheensä kanssa työskentelyn kehittämisen tueksi.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena, eli laadullisena tutkimuksena, ja tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Tutkimustehtävänä oli kouluakäymättömien lasten vanhempien kokemukset saamastaan vertaistuesta.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella vertaistukiryhmään osallistuneet vanhemmat kokivat vertaistuen merkitykselliseksi ja keskustelun toisen vertaisen kanssa tuovan helpotusta haasteelliseen tilanteeseen sekä siitä aiheutuviin tunteisiin. Vanhemmat kokivat joutuneensa kantamaan tilanteessa suurta taakkaa niin nuoren asioiden hoitamisessa kuin omien tunteiden käsittelemisessä. Vanhempien jaksaminen ja siihen saatu tuki eivät kuitenkaan täysin kohdanneet. Vanhempien ja koko perheen auttamiseksi tarvittaisiin vahvempaa tukea heti ongelmien alkuvaiheesta lähtien.</p>		
Asiasanat vertaistuki, vertaisryhmätoiminta, kouluakäymättömyys, perusopetus, vanhemmuus		

Abstract

Author(s) Ranta, Anne	Type of publication Bachelor's thesis	Published Spring 2020
	Number of pages 38	
Title of publication The experiences of parents of children who did not attend upper secondary school about peer group activities		
Name of Degree Bachelor of Social Services		
Abstract <p>The topic of the thesis was how the parents of children who did not attend upper secondary school experienced peer group activities. The client of the thesis was the child and family services of Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing. The purpose of the thesis was to develop peer support activities as part of the support provided to customers of Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing's child and family services. The aim was to find out the peer group experiences of the parents of an out-of-school child. This thesis provided information for the client to support the development of working with an out-of-school child and his or her family.</p> <p>The thesis was carried out as a qualitative research and participatory observation was used as the research method. The research task was the experiences of parents of out-of-school children about the peer support they received.</p> <p>Based on the results of the study, the parents who participated in the peer support group felt that peer support was meaningful and that a conversation with another peer would bring relief to the challenging situation and the feelings that arise from it. The parents felt that they had to bear a great burden in the situation, both in dealing with the young person's affairs as well as dealing with their own feelings. However, the parents' coping and the support they received did not fully meet. Stronger support would be needed to help parents and the whole family right from the beginning of the problem.</p>		
Keywords peer support, peer support groups, school refusal, primary education, parenthood		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERUSOPETUS JA KOULUNKÄYNNIN TUKI YLÄKOULUSSA	3
2.1	Oppivelvollisuus ja opetuksen tukeminen	3
2.2	Huoltajien rooli nuoren koulunkäynnissä	5
3	YLÄKOULUIKÄISEN KOULUAKÄYMÄTTÖMYYS.....	7
3.1	Koulunkäyntikyky	7
3.2	Kouluakäymättömyys yläkoulussa	8
4	VERTAISTOIMINTA VANHEMMAN TUKENA	11
4.1	Vertaistuki.....	11
4.2	Vertaisryhmätoiminta	13
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	15
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
6.1	Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu.....	16
6.2	Aineiston analyysi.....	19
7	TULOKSET.....	22
7.1	Vanhempien kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta.....	22
7.2	Nuoren koulunkäymättömyys vanhemman kokemana	25
8	POHDINTA	27
8.1	Tulosten tarkastelua	27
8.2	Luotettavuus ja eettisyys.....	29
8.3	Johtopäätökset	31
	LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

Yläkouluikäisten nuorten kouluakäymättömyys on ollut vahvasti esillä viime vuosina sen määrän lisääntymisen vuoksi (Tilastokeskus 2019; VIP-verkosto 2020a). Kouluakäymättömyyden taustalla voi olla monia eri tekijöitä, kuten kiusaamista, oppimisvaikeuksia tai psyykkisiä oireita. Kouluakäymättömyyteen vaikuttaa olennaisesti nuoren koulunkäytityn heikentyminen. Koulunkäytityky muodostuu monimuotoisesta joukosta psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia tekijöitä (Vip-verkosto 2020b). Nuoren jäädessä pois koulusta poissaoloihin tulisi puuttua nopeasti, koska poissaolojen jatkuessa kouluun palaaminen vaikeutuu koko ajan (Tuuve 2019). Perusopetuslain (628/1998) mukaan alaikäisten lasten vanhemmat ovat vastuussa lasten koulunkäynnistä ja oppivelvollisuuden suorittamisesta. Vanhemmilla on myös velvollisuus toimia yhteistyössä koulun kanssa. Kun nuoren koulunkäynti ei suju, ovat vanhemmat alaikäisen lapsen huoltajina vastuussa kaikesta muustakin siihen liittyvästä yhteistyöstä. Vanhemman tehtävä on huolehtia kouluakäymättömän nuoren asioista niin koulussa kuin koulun ulkopuolellakin. Vanhempien kantama taakka on suuri ja tuen tarve myös sen mukainen.

Vertaisilta saatu vertaistuki voi olla hyvin merkityksellistä kokijalleen. Vain toinen samassa tilanteessa oleva tai saman kokenut voi ymmärtää täysin toisen tunteet ja kokemuksen merkityksellisyyden. (Laatikainen 2010, 13). Ennen vertaistukea on pidetty lähinnä toisen käden maallikkotietona, mutta nykyään sitä arvostetaan, ja se ymmärretään oman kokemuksen kautta saaduksi asiantuntijuudeksi (Mikkonen & Saarinen 2018, 31). Vertaisryhmätoiminnassa keskeistä ovat keskinäinen tuki, tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus. Ryhmään osallistuminen voi myös voimaannuttaa osallistujaa negatiivisia tunteita vähentämällä. Vertaisryhmätoiminta pohjautuu ihmisten väliseen hyväksyvään ja arvostavaan vuorovaikutukseen, jossa hyväksytään toinen mielipiteineen ja tunteineen sellaisena kuin hän on. (Laatikainen 2010, 26; Mikkonen & Saarinen 2018, 58.) Vertaistukiryhmään osallistuminen usein voimaannuttaa osallistujaa sekä kasvattaa sosiaalista pääomaa osallisuuden tunteen myötä (Mikkonen & Saarinen 2018, 21).

Opinnäytetyön aiheena on yläkoulua käymättömien lasten vanhempien kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta. Opinnäytetyön tilaajana on Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelut, joiden alla toimivat lapsiperheiden sosiaalihuollon ohjaus ja neuvonta sekä lastensuojelu. Lastensuojelun tehtävänä on lapsen hyvinvoinnin edistäminen sekä lasten vanhempien ja huoltajien tukeminen kasvatuksellisissa asioissa. Lastensuojelun tukitoimiin kuuluvat lapsen ja perheen ongelmien selvittelyn tuki ja tehostettu perhetyö. (PHHYKY 2019.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää vertaistukitoimintaa osana Päijät-Hämeen lapsiperhepalvelujen asiakkaille tarjottavaa tukea. Tavoitteena on selvittää kouluikäyttömän lapsen vanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Tällä opinnäytetyöllä tuotetaan tietoa toimeksiantajalle kouluikäyttömän lapsen ja hänen perheensä kanssa työskentelyn kehittämisen tueksi.

2 PERUSOPETUS JA KOULUNKÄYNNIN TUKI YLÄKOULUSSA

2.1 Oppivelvollisuus ja opetuksen tukeminen

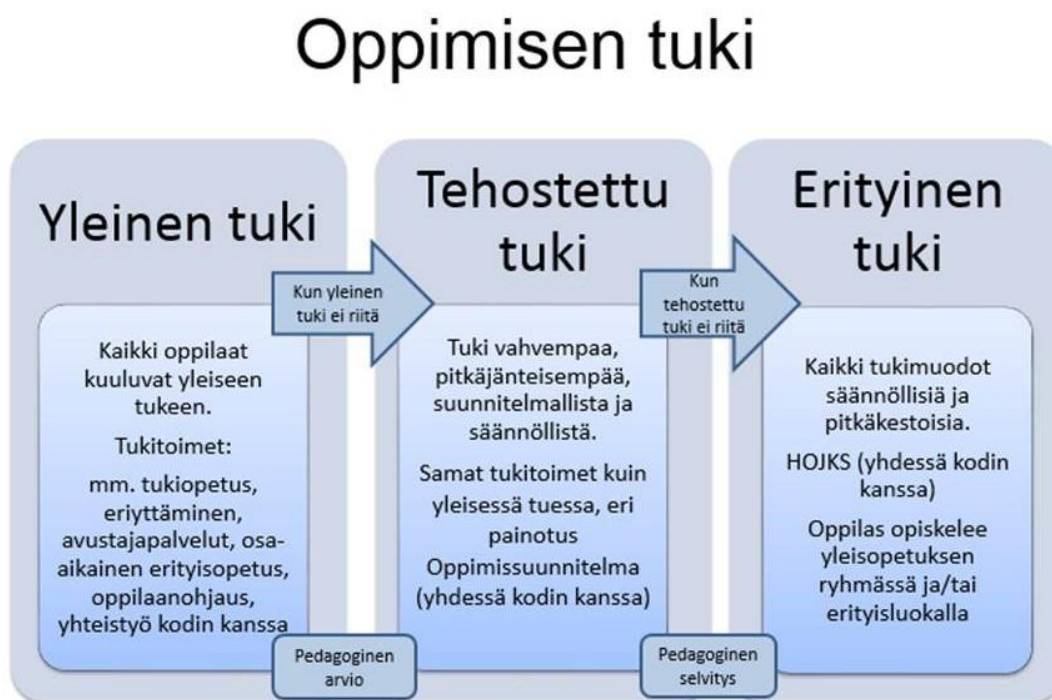
Perusopetuslain (628/1998) mukaan kaikki Suomessa vakituisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa samana vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta, ja kestää kunnes perusopetuksen oppimäärä on suoritettu päättyen kuitenkin viimeistään 10 vuoden kuluttua oppivelvollisuuden alkamisesta. Oppilaan on osallistuttava järjestettyyn perusopetukseen tai muulla keinoin saatava perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Opetuksen järjestäjän velvollisuus on seurata oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa huoltajalle luvattomista poissaoloista.

Perusopetus on kunnan järjestämää, pääasiassa luokilla 1-9 annettavaa maksutonta opetusta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019). Lahdessa perusopetusta annetaan kaupungin 25 peruskoulussa, joissa on yhteensä noin 10 300 peruskoululaista sekä noin 1020 opettajaa ja avustajaa (Lahti 2019b). Yleisopetuksessa perusryhmien oppilasmäärää ei ole rajoitettu, kun taas erityisopetuksessa lainsäädäntö määrittelee opetusryhmän oppilaiden enimmäismäärän (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019).

Yksi tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria on oppilashuolto, joka tarkoittaa oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä oppimisesta huolehtimista. Oppilashuolto on koko kouluyhteisöä tukevaa, ensisijaisesti ennaltaehkäisevää toimintaa. Oppilashuoltoon kuuluu kouluterveydenhuollon, kuraattorin ja psykologin palvelut. Tarvittaessa oppilas on oikeutettu myös yksilökohtaiseen oppilashuoltoon, jolloin tukea saadaan moniammatilliselta asiantuntijaryhmältä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; Tuuve 2019; Lahti 2020b.)

Oppilaalla on oikeus saada tukea opiskeluun heti tarpeen ilmettyä. Ajoissa huomattu ja oikein kohdistettu tuki ennaltaehkäisee ongelmien kasaantumista jatkossa. Oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi on olemassa kolmiportaisen tuen malli, jonka tuen tasoja ovat yleinen, tehostettu ja erityinen (kuvio 1). Yleinen tuki kuuluu kaikille, ja sitä ovat esimerkiksi lyhytaikainen tukiopeus ja ohjaus osana koulun arkea tai erityiset opetusjärjestelyt, joilla voidaan muuttaa esimerkiksi tuntijakoa. Opetusta on mahdollista järjestää myös joustavasti vuosiluokkiin sitomattomana eli oman opinto-ohjelman mukaan. Jos yleinen tuki ei riitä, annetaan oppilaalle tarvittaessa tehostettua tukea, joka on yksilöllistä ja suunnitelmallista. Tehostettua tukea varten moniammatillinen tiimi käsittelee tuen tarpeen. Tehostetussa tuessa voidaan esimerkiksi opiskella vain oppiaineiden keskeisimmät asiat. Jos tämäkään tuki ei riitä, on oppilas oikeutettu saamaan erityistä tukea hallintopäätöksellä. Tukea ja yksilöllistä ohjausta annetaan moniammatillisessa yhteistyössä yhdessä

huoltajan kanssa henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) mukaan. Erityisessä tuessa voidaan esimerkiksi muuttaa tuntijakoa ja määritellä oppiaineisiin yksilölliset oppimäärät. (Perusopetuslaki 628/1998; Opetushallitus 2019b; Tuuve 2019.)

Kuvio 1. Kolmiportaisen tuen malli (Lahti 2020a)

Joustavaa perusopetusta kunnat voivat järjestää perusopetuksen 7-9 luokkien yhteydessä toteutettavana päättämässään laajuudessa (Perusopetuslaki 628/1998). Joustavaa perusopetusta järjestetään oppilaille, joiden opinnot ovat vaarassa keskeytyä alisuorittamisen tai heikon opiskelumotivaation myötä. Tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä, vahvistaa elämänhallintaa ja estää jatkokoulutuksesta syrjäytyminen. Joustavaa perusopetusta saaville oppilaille tehdään oppimissuunnitelma, joka sisältää mm. opetuksen erityispiirteet, kuten koulun ulkopuolisissa oppimisympäristöissä järjestettävän opetuksen. Oppilas on oikeutettu säädösten mukaiseen koulunkäynnin tukeen ja tarvittaessa saamaan yleistä tai tehostettua tukea opintoihinsa. (Lahti 2019a, 42; Opetushallitus 2019a.) Lahdessa joustavaa perusopetusta järjestetään pääasiassa 8.-9.-luokkalaisille. Kuitenkin myös 7.-luokkalaisen on sinne mahdollista päästä, jos oppilaan kokonaistilanne sitä vaatii. Joustavaan perusopetukseen haetaan (oppilas tai huoltaja) ja asiaa käsitellään monialaisessa asiantuntijaryhmässä, jossa oppilas ja huoltaja tulevat kuulluiksi. (Lahti 2019a, 42-43.)

Tämän lisäksi opetusta voidaan järjestää myös muun muassa sairaalakoulussa, jossa erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan on mahdollisuus saada opetusta osana kokonaiskuntoutusta (Perusopetuslaki 628/1998, 4 §). Lahdessa erikoissairaanhoidossa oleva oppilas suorittaa opintonsa ensisijaisesti omassa koulussaan. Jos tätä ei voida toteuttaa, opetus toteutetaan sairaalakoulussa avo- tai osastohoitojakson ajan. Siirtymisissä oppilasta tuetaan moniammatillisen yhteistyön voimin. (Lahti 2019a, 44.)

Lahdessa on syksystä 2018 alkaen järjestetty vaativan erityisen tuen piiriin kuuluvaa opetusta VETO-ryhmässä. Ryhmä on tarkoitettu lahtelaisille yläkoululaisille, joiden koulunkäynti ei ole sujunut monialaisista tukitoimista huolimatta. Ryhmään tulleilla oppilailla on yleensä haasteita mm. koulun käynnissä ja arjen hallinnassa. VETO-ryhmässä jokaisella oppilaalla on yksilöllinen opintopolku. Jokaiselle tehdään HOJKS sekä oma lukujärjestys, jossa oppituntien määrää kasvatetaan pikkuhiljaa. VETO-ryhmän erityisluokanopettaja ja sosiaaliohjaaja tekevät tiivistä yhteistyötä huoltajien, monialaisen oppilashuollon, lähettävän koulun ja muiden nuoren kanssa toimivien yhteistyötahojen kanssa. Perusopetusasetuksen 852/1998 mukaan ryhmän koko voi olla enimmillään 10 oppilasta, joista paikalla voi maksimissaan olla yhtä aikaa viisi. VETO-jaksolle ohjaututaan alueellisen erityisopettajan eli aluekoordinaattorin (AERO:n) kautta. (Voutilainen 2019). AERO:t koordinoivat tukea tarvitsevien oppilaiden opetusjärjestelyjä ja valmistelevat erityisen tuen päätökset (Lahden kaupunki 2019, 13). VETO-ryhmään pääsyn edellytyksenä on, että kaikki mahdolliset tukimuodot omassa koulussa on oppilaalle tarjottu. Näitä tukimuotoja ovat muun muassa tukiopeus, erityisen tuen ryhmä, opetusryhmän vaihtaminen, yksilöllistäminen sekä muutokset fyysisessä oppimisympäristössä. Päästäkseen VETO-ryhmään on nuorella itsellään oltava motivaatiota ryhmässä toimimiseen. Tämän lisäksi myös vanhempien tulee olla valmiita sitoutumaan ryhmän toimintaan. VETO-ryhmän tavoitteena on oppilaan palaaminen takaisin omaan lähikouluun ja päättötodistuksen saaminen. (Voutilainen 2019.)

2.2 Huoltajien rooli nuoren koulunkäynnissä

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983; Lastensuojelulaki 417/2007). Huoltaja on velvollinen huolehtimaan ja valvomaan, että lapsen oppivelvollisuus tulee suoritetuksi. Jos huoltaja jättää oppivelvollisuuden suorittamisen valvomatta, voi oppivelvollisen asuinkunta tehdä huoltajasta tutkintapyyntö, joka voi johtaa sakkoon oppivelvollisuuden valvonnan laiminlyömisestä (Opetushallitus 2019c; Perusopetuslaki 628/1998). Suomessa sakkoja oppivelvollisuuden laiminlyönnistä on annettu vuosittain muutama (Hämäläinen 2019). Vuonna 2019 isä tuomittiin käräjäoikeudessa 20 päiväsakon rangaistukseen, koska hänen

16-vuotias poikansa oli ollut yli 700 tuntia poissa koulusta kahdeksan kuukauden aikana (Eklund 2019). Rikosilmoituksia laiminlyönnistä on vain vähän, koska ennen rikosilmoituksen tekoa koulupoissaolojen vähentämiseksi on tehty suuri määrä työtä niin kodin ja koulun välillä kuin oppilashuollon moniammatillisena yhteistyönä. Rikosilmoitukseen päädytään vasta, jos näiden lisäksi lastensuojeluilmoituskaan ei ole tuottanut ratkaisua tilanteeseen. (Hämäläinen 2019; Lahti 2020b.)

Perusopetuslain (628/1998) mukaan koulun ja kodin tulee toimia yhteistyössä keskenään. Yhteistyön pohjana on luottamus ja molemminpuolinen kunnioitus, jonka onnistumisen kannalta tärkeää on koulun aloitteellisuus. Kun oppilaasta ilmenee huoli, on opetushenkilöstön ensisijaisesti jaettava huoli oppilaan huoltajien kanssa. Koulun toimintakulttuurissa huoltajien osallisuus ja koulutyössä mukana olon mahdollisuus on yksi keskeisimmistä asioista. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua vanhemmille järjestettyihin tapahtumiin, kuten vanhempainiltoihin, vanhempainvartiin tai arviointikeskusteluihin. Huoltajilla tulee myös olla tarpeeksi tietoa koulun opetussuunnitelmasta, lukujärjestyksestä, säännöistä ja muista toimintaperiaatteista sekä tieto omasta roolistaan lapsen koulunkäynnin tukemisessa. (Lahti 2019a, 33; Lahtinen 2011, 182 & 336.)

Huoltaja voi tukea lapsen koulunkäyntiä tavallisen arjen keinoin Lapsella tulee olla säännöllinen päivärytmi, puhelimella oloa on syytä rajoittaa, ja terveellisestä ruokavaliosta huolehtiminen tukee jaksamista ja vireystasoa. Lapsen harrastustoiminta tukee kaverisuhteita ja liikkuminen erilaisissa ympäristöissä edesauttaa jaksamista. (Mehiläinen 2020; Tuuve 2019, 11.) Huoltajan aito kiinnostus lapsen oppimisesta ja koulunkäynnistä sekä hyvien puolien vahvistaminen tukevat osaltaan lapsen koulunkäyntiä ja auttavat keskusteluyhteyden säilyttämisessä (MLL 2017).

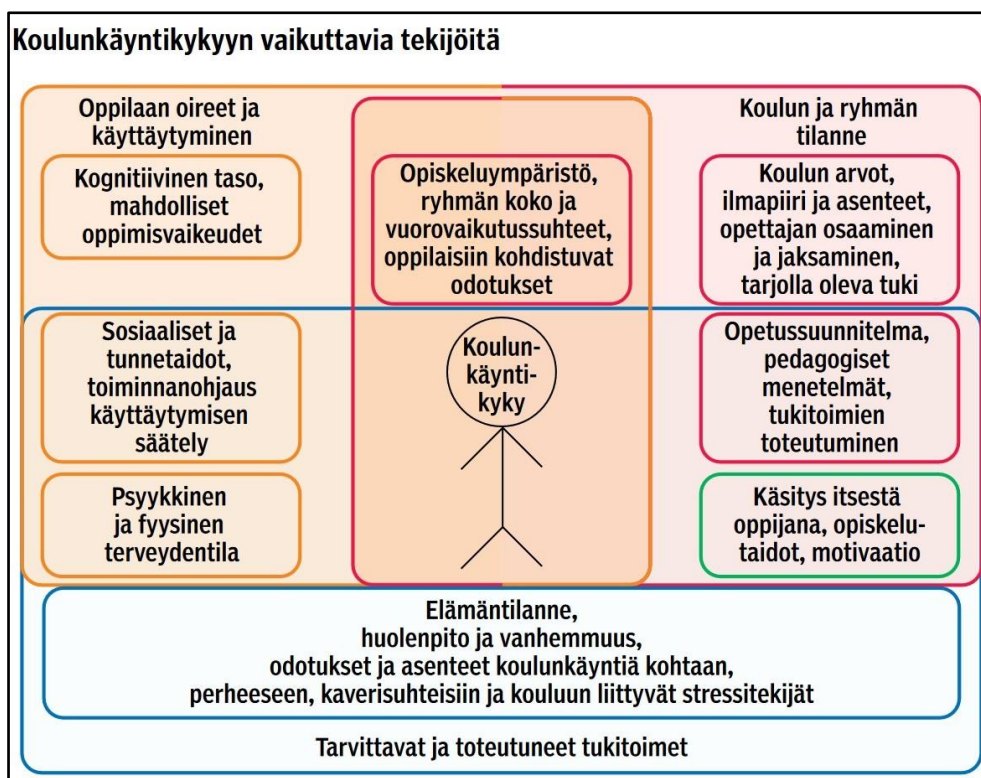
3 YLÄKOULUIKÄISEN KOULUAKÄYMÄTTÖMYYS

3.1 Koulunkäyntikyky

Koulunkäyntikyky tarkoittaa lapsen kykyä opiskella ja käydä koulussa. Se on myös lapsen kykyä noudattaa sääntöjä, suoriutua erilaisista ryhmätilanteista ja vastata aikuisten odotuksiin toimintakykynsä osalta esimerkiksi huolehtimaan ikätasonsa mukaisesti läksyistä ja muista vastaavista tehtävistä. (VIP-verkosto 2020b.)

Koulunkäyntikyvyn osa-alueiksi luetaan opiskelu- ja toimintakyky. Opiskelukyvyllä tarkoitetaan omien edellytysten mukaista asioiden omaksumistaitoa, johon vaikuttavat kognitiivinen taso, opiskelutaidot, terveys ja voimavarat, opetus ja opiskeluympäristö sekä näiden kaikkien yhteinen vuorovaikutus. Opiskelukyvyn ollessa hyvä koulunkäynti ja oppiminen onnistuvat ja energiaa riittää koulunkäynnin lisäksi muuhunkin. Opiskelukyvyn ollessa osittainen oppiminen vie voimavaroja ja vaatii ponnisteluja. Stressi- tai käytösoireet ilmaantuvat ja tukitoimia tarvitaan tai niitä joudutaan tehostamaan. Riittämättömäksi opiskelukyky katsotaan silloin, kun opiskelu ei onnistu tai vaatii kohtuuttomasti ponnisteluja. Oppimisen esteenä ovat usein sekä käytös- että tunneoireet, jolloin tukitoimet ovat riittämättömiä tai niistä on saatettu kieltäytyä. Toimintakykyyn vastaavasti vaikuttaa ympäristö, joka on aina kontekstisidonnaista. Tämä tarkoittaa sitä, että toimintakyky on sellainen, millaisessa ympäristössä toimitaan. Toimintakykyyn vaikuttavat myös lapsuuden ja nuoruuden aikana kypsyvät käyttäytymisen ja tunteiden säätelyn taidot sekä samoihin aikoihin kehittyvät toiminnanohjauksen, sosiaaliset ja kommunikaation taidot. Myös stressi voi vaikuttaa toimintakykyyn. (Puustjärvi & Luoma 2019, 1; VIP-verkosto 2020b.)

Koulunkäyntikykyyn vaikuttavat lapsen psyykkinen ja fyysinen terveys sekä koulumotivaatio. Aiemmin koetut kokemukset koulunkäyntitilanteista ja lapsen oma käsitys itsestä oppijana vaikuttavat koulumotivaatioon heikentävästi tai vahvistavasti. Koulunkäynnin onnistumiseksi oppilaan tulee saada riittävää huolenpitoa ja pedagogisia tukitoimia. Omalta osaltaan onnistumiseen vaikuttavat myös koulun ilmapiiri, toisten lasten ja aikuisten toiminta, toimintakulttuuri, asenteet ja arvot sekä eri tahojen odotukset. Koulunkäyntikyky kokonaisuudessaan koostuu kaikista näistä toisiinsa vaikuttavista tekijöistä (kuvio 2). (Puustjärvi & Luoma 2019, 1; VIP-verkosto 2020b.)

Kuvio 2. Koulunkäyntikykyyn vaikuttavia tekijöitä (Puustjärvi & Luoma 2019)

3.2 Kouluakäymättömyys yläkoulussa

Kouluakäymättömyys on kasvava ongelma (Koivula 2016; Passoja 2018; Lauttakylä 2019; Kauma 2019). VIP-verkoston kansallisen koordinaattorin mukaan kouluakäymättömät ovat suurilta osin yläkouluikäisiä, mutta ongelmaa on tavattu myös alakouluissa (Passoja 2018). Koulukieltäytymiseen ja koulupoissaoloihin puuttumisessa, toimenpiteiden arvioinnissa ja paikallisissa puuttumisen malleissa on alueellisia eroja (Ranta 2019).

Koulukieltäytymisestä puhutaan silloin, kun lapsi poistuu kesken koulupäivän, kieltäytyy menemästä kouluun tai on sieltä pois kokonaisia päiviä. Koulukieltäytyminen käsitetään lapsen tai nuoren tunnemaailman tai käyttäytymisen häiriöksi. (Koivula 2016.) Koulunkäyntikykyyn tavoin koulukieltäytyminen on hyvin monitahoinen asia. Koulukieltäytymisen taustatekijöitä voivat olla kiusaaminen, sosiaaliset tai terveydelliset syyt, oppimisen vaikeudet tai perhetilanne. Taustalla on hyvin usein myös psyykkisiä syitä, kuten ahdistuneisuutta, jolloin pelkkä ajatus kouluun menosta ja muiden ihmisten kohtaamisesta voi tuntua pelottavalta ja ahdistavalta. (Aatos 2012; Koivula 2016; MLL 2017; Tuuve 2019, 2-3.) Kalisen (2016) mukaan sosiaalisia ja arvioivia tilanteita välttelevät saattavat ahdistua esimerkiksi ääneen vastaamisesta, ryhmätöistä, esitelmien pidosta tai koetilanteesta. Osalla koulukieltäytymisen syynä voi olla myös huomion hakeminen heille tärkeiltä aikuisilta, kuten vanhemmilta, tai mielihyvän hakeminen koulun ulkopuolelta. Yhtenä tekijänä on monesti

myös runsas ja myöhään yöhön jatkuva pelaaminen, joka on usein kasvanut jo peliriippuvuudeksi (Espoo 2019; Hämäläinen 2019).

Koulupoissaoloilla tarkoitetaan tässä yhteydessä poissaoloja, joita on kertynyt yli 30 tuntia lukuvuoden aikana. Näihin poissaoloihin lasketaan luvattomat poissaolot, toistuvat sairauspoissaolot ja muut huolta herättävät poissaolot, kuten huoltajan hyväksymät poissaolot, joilla ei ole pätevää syytä. Poissaolot saattavat pitkittyessään johtaa koulupudokkuuteen. (Sergejeff, 2019.) Tilastokeskus (2020) määrittelee koulupudokkaiksi peruskoulun oppilaat, jotka ovat keskeyttäneet koulunkäyntinsä ennen oppivelvollisuuden suorittamista (kokonaan oppivelvollisuutensa laiminlyöneet) tai eivät ole suorittaneet koko peruskoulun oppimäärää oppivelvollisuutensa aikana (ilman peruskoulun päättötodistusta eronneet). Ilman peruskoulun päättötodistusta eronneiden määrä on ollut pääasiassa hiljaisessa kasvussa vuodesta toiseen, kun taas ikäluokkien pienentymisen vuoksi kaikkien kevätlukukauden 9. luokkalaisten määrä on laskussa. Ilman päättötodistusta jääneiden suhteellinen osuus on kymmenessä vuodessa kasvanut yli puolella, kuten taulukosta 1 käy ilmi.

Taulukko 1. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2017/2018 (mukailtu Tilastokeskus 2019)

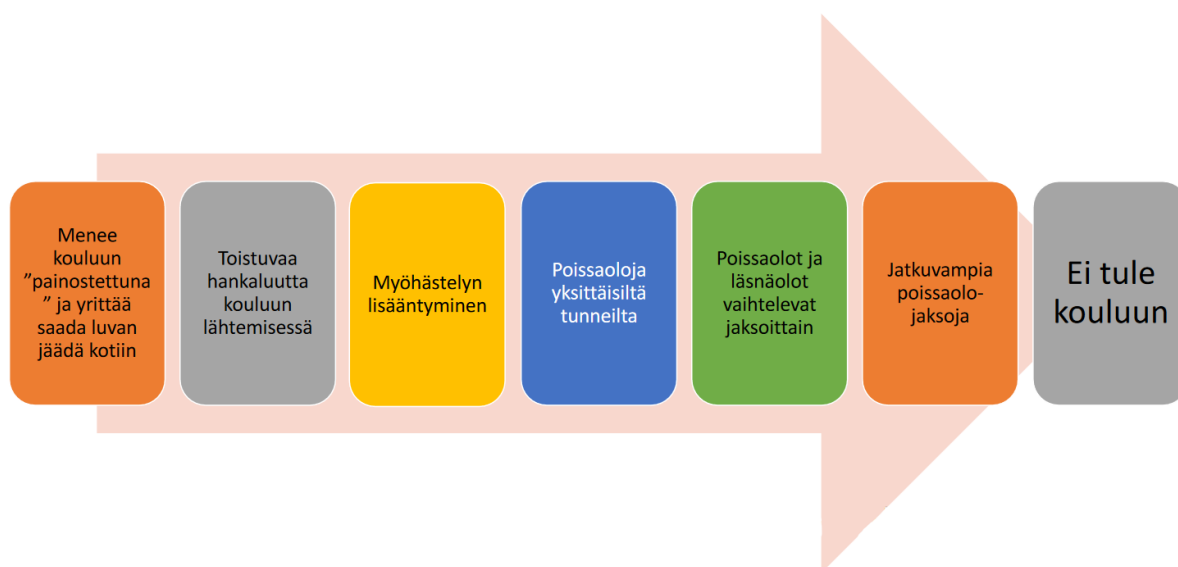
Lukuvuosi	Oppivelvollisuutensa kokonaan laiminlyöneet ¹⁾	Ilman peruskoulun päättötodistusta eronneet ²⁾		Kevätlukukauden 9.-luokkalaisten määrä
		Yhteensä	Kevätlukukauden lopun 9.-luokkalaisten määrään verrattuna, %	
1999/2000	90	193	0,29	66 821
2000/2001	69	210	0,33	64 512
2001/2002	63	191	0,31	62 095
2002/2003	79	161	0,26	61 419
2003/2004	67	178	0,28	64 456
2004/2005	70	218	0,34	64 350
2005/2006	60	178	0,27	66 473
2006/2007	55	152	0,23	66 230
2007/2008	47	115	0,17	67 388
2008/2009	39	150	0,23	65 687
2009/2010	41	152	0,23	65 560
2010/2011	95	180	0,28	64 125
2011/2012	86	212	0,34	61 778
2012/2013	85	202	0,33	60 323
2013/2014	78	269	0,46	58 554
2014/2015	71	301	0,51	58 919
2015/2016	94	315	0,54	58 707
2016/2017	73	314	0,54	58 376
2017/2018	74	436	0,75	58 151

1) Oppivelvollisuutensa kokonaan laiminlyöneiksi katsotaan sellaiset oppivelvollisuusikäiset, jotka eivät lukuvuoden aikana ja lukuvuodesta 2010/2011 lähtien kevätlukukauden aikana lainkaan osallistuneet peruskouluopetukseen. Tiedot lukuvuodesta 2010/2011 alkaen eivät ole täysin verrannollisia aiempiin vuosiin. Oppivelvollisuutensa laiminlyöneitä voi olla kaikilla luokka-asteilla.

2) Ilman peruskoulun päättötodistusta eronneet ovat oppivelvollisuusiän ohittaneita, jotka eivät ole oppivelvollisuutensa aikana suorittaneet peruskoulun koko oppimäärää.

Voutilaisen (2019) mukaan Lahden tasolla koulua käymättömiä nuoria on vuosittain 15-30, ja lisäksi päättötodistus jää puuttumaan muutamalta. Jatkokoulutukseen jättää menemättä vuosittain noin 50 nuorta.

Koulupoissaoloihin tulisi puuttua nopeasti, koska kouluun lähtemisen vaikeus kasvaa. Kuviossa 3 on kuvattu poissaolojen lisääntymisen prosessia. Alkutilanteessa pulmat näkyvät monesti vain kotona kouluun lähtemisvaikeuksina. Vähitellen myöhästymisten lisääntymisen kautta poissaoloja rupeaa tulemaan ensin yksittäisiltä tunneilta ja sitten kokonaisilta päiviltä tai pidemmiltä jaksoilta. Mitä pidempi poissaolojakso on, sitä hankalampaa on kouluun paluu. (Sergejeff 2019; Tuuve 2019.)

Kuvio 3. Poissaolojen lisääntymisen prosessi (mukailtu Sergejeff 2019)

Nuoren jatkuvat koulupoissaolot kiristävät usein huoltajien ja koulun välejä. Syynä tähän on usein molemminpuolinen huoli nuoren tilanteesta. Koululle haasteita asettaa koulun rajalliset resurssit ja epätietoisuus nuoren tilanteesta sekä siitä, miten asiat etenevät mm. erikoissairaanhoidossa ja sosiaalitoimessa. Huoltajien ja koulun yhteyden säilyttäminen olisi nuoren näkökulmasta katsottuna tärkeintä, koska tilanteessa tarvitaan kaikkien panosta. (Tuuve 2019, 9.)

4 VERTAISTOIMINTA VANHEMMAN TUKENA

4.1 Vertaistuki

Vertaistuki voi tarkoittaa laajasti määriteltynä kaikkea ihmisten välistä inhimillistä vuorovaikutusta ja omasta elämäntilanteesta keskustelemista (Raitanen 2017). Rissasen & Puumalaisen (2016, 4) mukaan vertaistuki on organisoitua toimintaa, jossa samassa elämäntilanteessa olevat jakavat kokemuksiaan. Vertaistuesta puhuttaessa käytetään samassa yhteydessä myös termejä vertaistoiminta ja vertaisuus. Vertaistoiminta käsittää kaiken vertaistukeen liittyvän toiminnan ja vertaisuus taas nähdään ihmisten välisenä suhteena. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20.)

Vertaistoiminnassa osallistujia yhdistää samankaltainen elämäntilanne tai kokemus (Kansalaisareena 2020). Vertaistoiminta pohjautuu uskoon ihmisen omista sisäisistä voimavaroista, jotka voidaan aktivoida esimerkiksi vertaistoimintaan osallistumalla. Vertaistukitoimintaan osallistuvalla edellytetään omaa aktiivisuutta ja oivallusta. Usein mukana kulkee myös toive oman hyvinvoinnin kasvamisesta. Hyvinvointiin vaikuttavat muun muassa muutostilanteisiin sopeutuminen, tunteiden tunnistaminen ja esiintuominen. (Laatikainen 2010, 12.)

Vertaisuus on toisen ymmärtämistä oman samankaltaisen kokemuksen kautta ja sitä leimaa tasa-arvoisuus, luottamuksellisuus ja keskinäinen asiantuntijuus. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20). Rissasen & Puumalaisen (2016, 4) mukaan toisen ymmärtämisessä ja ymmärretyksi tulemisessa voi olla myös kyse tunteesta, ettei ole yksin vastaavanlaisen kokemuksen kanssa. Muilta vertaisilta saatua tukea kutsutaan vertaistueksi. Se on omien kokemusten jakamista ja toisten kokemusten kuuntelemista, jonka myötä siihen sisältyy myös mahdollisuus omien tunteiden ilmaisuun ja käsittelyyn. (Laatikainen 2010, 12; Versova 2011; Mikkonen & Saarinen 2018, 20; Sosped 2019.)

Vaikka vertaistukitoiminta ei korvaa perhettä, ystäviä tai ammatillista apua, se voi silti täydentää ja tukea sitä. On tilanteita, joissa asia on liian herkkäluontoinen kerrottavaksi läheisille tai läheiset eivät tahdo tai jaksaa kuunnella. Heillä ei myöskään välttämättä ole asiasta samaa ymmärrystä, joka toiselta vertaiselta löytyy. Tämän vuoksi vertaistuki voi nousta merkitykselliseksi osaksi elämää. (Laatikainen 2010, 13; Rissanen & Puumalainen 2016, 4.)

Kokemusasiantuntijana vertainen voi toimia siinä vaiheessa, kun hän omassa elämäntilanteessaan pystyy käsittelemään sekä jäsentelemään kokemaansa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 42). Sekä tuen saaja että jakaja hyötyvät jaetusta kokemustiedosta. Tuen saaja voi saada vinkkejä, miten selvittää tilanteesta, joka voi myös vähentää yksinäisyyden ja

avuttomuuden tunnetta. Tuen antaja saa kokemuksen avuksi ja hyödyksi olemisesta. Kokemustiedon jakaminen voi avata uusia näkökulmia asian uudelleen prosessoinnissa. Yhden ihmisen kokemustietoa ei kuitenkaan voida pitää ainoana totuutena, koska jokainen ihminen kokee ja tulkitsee elämäntilanteet omasta lähtökohdastaan ja maailmankuvastaan. Jokaisen kokemustieto on yhtä tärkeä ja oikea. Henkilökohtaista kokemustietoa arvostetaan jo paljon, koska sitä ei voi saada kirjoja lukemalla. (Laatikainen 2010, 21-22.)

Kokemusasiantuntijan rooli ryhmässä nähdään eri tavoin. Ryhmäläisten silmin kokemusasiantuntija on vertainen, kun ammattilaiset taas näkevät hänet asiantuntijana. Ammattilaisella käsitetään koulutuksen kautta työn tekemiseen pätevyyttä saanutta henkilöä. Kokemusasiantuntija pystyy omien kokemuksensa myötä auttamaan vertaisia myös sellaisissa asioissa, johon ammattilainen ei pysty. Ammattilainen voi antaa vertaiselle ammattiapua ja toinen vertainen taas vertaistukea. Näin yhteistyössä asiakas voi parhaimmillaan saada molempia sekä ammattilaisen tukea hyvinvoinnin lisäämiseksi että vertaisten keskinäisen toiminnan oman hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Mikkonen & Saarinen 2018, 16, 21, 28-29 & 42.)

Vertaistuki on ennen nähty lähinnä toisen käden maallikkotietona. Nykyisin se ymmärretään asiantuntijuudeksi, joka on saatu oman kokemuksen kautta. Ammattilaisen asiantuntijuus on lähtöisin toisen käden eli koulutuksen kautta. Taulukossa 2 käsitellään maallikkotiedon, kokemustiedon ja asiantuntijatiedon sisältöjä. Siitä käy ilmi näiden kolmen näkökulman erot: maallikko näkee ilmiön ulkopuolisena, kokemusasiantuntija oman kokemuksen kautta ja ammattilainen kokemuksensa ja opitun tiedon kautta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 31)

Taulukko 2. Maallikko-, kokemus- ja asiantuntijatieto (mukailtu Mikkonen & Saarinen 2018, 31)

Maallikkotieto	Kokemustieto	Asiantuntijatieto
Arkipäivän tieto	Kokemukseen perustuva tieto	Koulutukseen/oppimiseen perustava tieto
Objektiivinen tieto; ilmiön kokeminen ulkopuolisena	Subjekttiivinen tieto; ilmiön kokeminen sisältäpäin	Objektiivinen tieto; ilmiön tarkastelu ammatillisesta näkökulmasta
Toisen käden tieto; perhe, osallisuus ja mediat, tutkijat, ammattilaiset	Ensikäden tieto; omistajuus kokemuksen kautta	Toisen käden tieto; koulutuksen kautta
Usko omiin mielipiteisiin	Usko omien kokemusten merkittävyyteen, kuulumisen ja jakamisen kokemukset	Usko teoreettisiin selitysmalleihin

4.2 Vertaisryhmätoiminta

Vertaistukea voidaan toteuttaa erilaisissa ympäristöissä kuten esimerkiksi avoimissa kohtaamispaikoissa, verkkovertaistukena tai ryhmätoimintana vertaisryhmissä (Raitanen 2017). Vertaistukiryhmä on yksi paikka, rakenne ja tila, jossa vertaisuus toteutuu. Ryhmä kokoaa yhteen ihmisiä, joilla on samanlaisia kokemuksia. (Laatikainen 2010, 14 & 25.) Vertaisryhmän osallistujilla on samankaltainen elämäntilanne, joten he voivat omakohtaisen kokemuksen perusteella tietää ja ymmärtää toisten tunteita. Myös vertaiselta saatu empatia on erilaista kuin läheiseltä tai ammattilaiselta saatu. Vertaisryhmä voi olla ensimmäinen paikka, jossa osallistuja tuntee tulleensa oikeasti kuulluksi ja ymmärretyksi. Vastavuoroinen jakaminen voi helpottaa henkilökohtaisista ja aroista asioista keskustelemista. Myös pelkkä kuuntelu voi tuoda helpotuksen tunnetta. (Laatikainen 2010, 18.) Vertaistuksessa keskeisintä on kokemus hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisesta. Vertaistukiryhmän toiminta perustuu vastavuoroiseen auttamisprosessiin, joka luo tasa-arvoisuutta sekä lisää itsetuntoa ja omaa pystyvyyden tunnetta. Ryhmässä oleellista ovat keskinäinen tuki, yhdenvertaisuus ja yhteistyö eikä siellä ole tarvetta oman hyödyn tavoittelulle. (Laatikainen 2010, 14, 18-19.)

Vertaistukiryhmätoiminta voi olla joko toiminnallista kerhon omaista ja vapaamuotoisempaa toimintaa tai keskustelevaa, jolloin oleellista on luottamus ja yhteinen tukeminen. Keskusteleavassa vertaistukiryhmässä ryhmäläiset saavat olla mukana omana itsenään, hyväksytyinä ja kenenkään tuomitsematta omasta sosiaalisesta asemastaan riippumatta. Ryhmän ilmapiiri on salliva ja ryhmään osallistujat voivat osallistua keskusteluun tai olla kokonaan puhumatta. Ryhmään osallistuminen saattaa myös vähentää negatiivisia tunteita, kuten häpeää. (Mikkonen & Saarinen 2018, 57-61.) Ryhmään osallistujaa voi helpottaa tieto, että omat tunteet ovat normaaleja reaktioita. Tavallisia oivalluksia vertaistukiryhmässä ovat kommentit ”En olekaan tulossa hulluksi” tai ”En olekaan ainut”. Silti häpeäleima eli stigma on yhä monesti asioissa mukana ja leimaantumisen pelko voi joskus tuntua suuremmalta kuin itse elämäntilanne. (Laatikainen 2010, 19).

Vertaistukiryhmä voi toimia ohjattuna tai ilman ohjaajaa, jolloin kaikki ryhmäläiset ovat jae-tussa vastuussa ryhmästä. Ohjaaja voi olla ammattilainen tai vapaaehtoinen. Ohjaajan ollessa ammattilainen, ohjaajalla on asiantuntemusta, mutta ei välttämättä kokemuksellista tietoa. (Laatikainen 2010, 16.) Vertaisuus käsitteenä on omakohtaista kokemusta tietystä elämäntilanteesta. Asiantuntemus ja ammatillinen koulutukseen ja tutkimukseen perustuva tieto on tämän vastakohta. Kuitenkaan nämä eivät ole toisiaan poissulkevia. (Laatikainen 2010, 16.) Ammattilaisella voi olla ryhmän toiminnassa moninainen rooli. Hän voi mm. toimia ryhmän vetäjänä, muodostaa ryhmän, tukea ryhmän muodostumista tai

seurata ryhmän toimintaa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 33.) Hyvän ryhmänvetäjän ominaisuuksia ovat empaattisuus, tasapuolisuus, uteliaisuus, joustavuus ja ystävällisyys. (Laatikainen 2010, 51; Mikkonen & Saarinen 2018, 64-65).

Ihmisten välinen vuorovaikutus on vertaistuen perusta. Vertaisryhmän ensitapaamisesta lähtien on tärkeää, että ihmiset tuntevat olevansa tervetulleita ryhmään. Tämän mahdollistaa hyväksyvä ja arvostava vuorovaikutus. (Laatikainen 2010, 51). Kahden tai useamman ihmisen välistä yhteistä vuoropuhelua, jonka tarkoituksena on edistää yhteistä ymmärrystä, kutsutaan dialogiksi. Tasavertaisessa ja arvostavassa dialogissa kuunnellaan toista ja tullaan itse kuulluiksi sekä hyväksytään toisten mielipiteet, vaikka ne eroaisivat omista. Dialogi voi toteutua vain, jos vertaisryhmä on turvallinen. Turvallisuuden tunteen syntyyn vaikuttaa toisen arvostus, joka pohjautuu kykyyn tarkastella asioita toisen näkökulmasta. (Laatikainen 2010, 53.) Läsnäolo vuorovaikutustilanteessa on muutakin kuin pelkkää fyysistä läsnäoloa. Se on toisen ihmisen kokonaisvaltaista huomioimista ja kuuntelemista sekä tunteiden hyväksymistä. Kokonaisvaltainen läsnäolo on nykyhetken keskittymistä ja vertaistuki voi toimia vain, jos läsnäolo toteutuu. (Mikkonen & Saarinen 2018, 87.)

Ihmisten välisen vuorovaikutuksen yksi keskeinen osa ovat tunteet. Ne viestivät, tarttuvat ihmisestä toiseen ja ohjaavat käyttäytymistämme. Tunteet ilmenevät erityisesti kasvojen lihaksista ja reagoimme ilmeisiin, eleisiin ja viesteihin monesti alitajuisesti. (Laatikainen 2010, 55.) Tunteet kuuluvat olennaisesti vertaistukeen ilmaisun, käsittelemisen ja ymmärtämisen muodoissa. Vertaisryhmässä kaikki tunteet ovat hyväksyttäviä, niin negatiiviset kuin positiiviset. Tunteet ovat osa inhimillisyyttämme. (Mikkonen & Saarinen 2018, 82-83.) Ryhmäläisten tunteet voivat vaihdella poikkeuksellinen elämäntilanteen esiin tuomasta häpeästä, syyllisyydestä ja epävarmuudesta aina onnistumisen, ilon ja onnellisuuden tunteisiin. Myönteisiä tunteita on usein helpompi ilmaista kuin kielteisiä, mutta hyvinvoinnin kannalta on tärkeää pystyä käsittelemään ja hallitsemaan myös kielteiset tunteet. Tätä kautta energiaa vapautuu positiivisempaan ajatteluun ja toimintaan. Tunteiden ja vuorovaikutuksen käsittelyprosessi on hyvä keskittää omiin vahvuuksiin sekä kehittämisalueisiin. Esimerkiksi aiempien epäonnistumisien tarkastelu omien voimavarojen kautta voi auttaa näkemään asian eri näkökulmasta. Vertaistukiryhmässä ohjaaja on hyvänä apuna näiden voimavarojen löytämisessä. (Laatikainen 2010, 55.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää vertaistukitoimintaa osana Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelujen asiakkaille tarjottavaa tukea.

Tavoitteena on selvittää kouluikäyttömän lapsen vanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Tällä opinnäytetyöllä tuotetaan tietoa toimeksiantajalle kouluikäyttömän lapsen ja hänen perheensä kanssa työskentelyn kehittämisen tueksi.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on kouluikäyttömien lasten vanhempien kokemukset saamastaan vertaistuesta.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista menetelmää. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on saada kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta asiasta (Kananen 2017, 32). Sutton & Austin (2015) mukaan ymmärryksen saaminen tutkittavan ajatuksista ja tunteista ei ole aina helppoa, koska kyse voi olla hyvin henkilökohtaisista asioista. Silti tutkijan tulisi pystyä asettamaan itsensä tutkittavan asemaan ja yrittää nähdä asiat hänen näkökulmastaan. Laadullisessa tutkimuksessa on nähtävissä sille kuuluvia tyypillisiä piirteitä kuten aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta, hypoteesittomuus, tutkijan asema ja narratiivisuus. (Eskola & Suoranta 1998, 21-22; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Kananen 2017, 32 & 34.) Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tutkimus tehdään aidossa ympäristössä ja aineisto kerätään tutkittavilta vuorovaikutussuhteessa (Kananen 2017, 34). Tähän työhön laadullinen tutkimus sopi parhaiten, koska vanhempien vertaisryhmäkokemuksista haluttiin saada kokonaisvaltainen ymmärrys. Opinnäytetyössä on nähtävissä myös laadulliset tutkimuksen tyypillisiä piirteitä. Tutkimus tapahtui aidossa ympäristössä eli vertaisryhmätaapaamisissa, joissa opinnäytetyön tekijä keräsi aineistoa tutkittavilta vuorovaikutuksessa huomion ollessa tutkittavien näkökulmassa.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin havainnointia, joka on yleinen aineistonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Havainnoinnin käyttäminen aineistonkeruumenetelmänä on luontevinta ja perustelua silloin, kun on kyse ihmisten välisen vuorovaikutuksen tutkimisesta. (Tuomi & Sarjärvi 2018, 109, 125.) Havainnointiin menetelmänä päädyttiin, koska tutkimuksessa oli tarkoitus kerätä tietoa sekä vertaisryhmäkokemuksesta että vanhempien tuen tarpeista. Tutkimushavainnoinnissa oleellista on, että asioita ja tapahtumia aistitaan kokonaisvaltaisesti ja tietoisesti suhteessa ilmenemiskohteeseen. Tämän lisäksi tietoisessa havainnoinnissa huomio suunnataan koko tutkimuskohteeseen. Havainnointiin liittyy aina havainnointi- ja tulkintavirheiden mahdollisuus, koska havainnointi tapahtuu havainnoijan omien kokemusten ja ymmärryksen pohjalta ja havainnoija tekee havaitsemistaan asioista omat päätelmänsä. (Vilkkä 2006, 6-8.) Myös Sutton & Austin (2015) mukaan tutkijan rooli tutkittavien näkökulmien ja ajatuksien esiintuojana on merkittävä. Tutkijan tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei hän tee tulkintoja omasta näkökulmastaan vaan tutkittavan näkökulmasta. Tämä on mahdollista, jos tutkija pystyy asettamaan itsensä tutkittavan asemaan ja miettii sitä kautta mitä hän yrittää kertoa. Tutkijan tulkintaan henkilön kokemuksista ja kertomasta saattaa vaikuttaa myös oma aiempi tieto ja asiantuntemus aiheesta. Opinnäytetyössä havainnoinnin luotettavuuden

varmentamiseksi havainnointia tehtiin keskittymällä tietoisesti ryhmäläisiin ja heidän koko persoonaansa. Havainnointia helpotti se, että asia ja tilanne olivat opinnäytetyön tekijälle pääosin uusia, eikä niistä ollut tämän vuoksi syntynyt ennakkokäsityksiä.

Havainnoinnin ilman osallistumista ja osallistuvan havainnoinnin välinen ero ei ole kovin selkeärajainen. Havainnoinnissa ilman osallistumista tutkija on ulkopuolinen, kun taas osallistuvassa havainnoinnissa sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126.) Osallistuessaan tutkija toimii yhdessä tiedonantajien kanssa ja näin pääsee osaksi ryhmää saaden paremman ymmärryksen ilmiöstä. Osallistumalla saavutetaan myös ryhmän jäsenten luottamus, joka tuottaa luotettavampia tutkimustuloksia. Vuorovaikutus tapahtuu kuitenkin ryhmän jäsenten ehdoilla ja tutkijan osallistuminen ei saisi vaikuttaa tapahtumien kulkuun. (Grönfors & Vilka 2011, 52; Kananen 2014, 19.) Sutton & Austin (2015) mukaan ihmisten välisen vuorovaikutuksen pohjalta aineistoa kerätessä on hyvä pohtia ihmisen kertoman lisäksi myös sitä, mitä hän ei sano. Tarkoittaako esimerkiksi pitkä tauko puheen keskellä sitä, että henkilö miettii asiaa vai kokeeko hän tilanteen vaikeaksi. Opinnäytetyön tekijä toimi vertaisryhmätapaamisissa havainnoijana ja menetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Ryhmien ollessa melko pieniä nähtiin opinnäytetyön tekijän osallistuminen ryhmätilanteisiin luontevimmaksi. Pelkkänä sivustatarkkailijana oleminen olisi tässä tilanteessa voinut tuoda vanhemmille olon, että he ovat tarkkailun alaisina, mikä olisi osaltaan saattanut vaikuttaa keskustelun syntyyn.

Vertaisryhmätapaamisiin osallistuneet henkilöt olivat kouluikäyrittäjien nuorten vanhempia. Heidät oli kutsuttu vertaisryhmään henkilökohtaisesti vetäjien toimesta, koska he olivat osaltaan heitä ketkä toimivat nuoren ja perheen parissa arassakin tilanteessa. Tiedote vertaisryhmän toiminnasta oli lähetetty myös lasten ja nuorten psykiatrian poliklinikalle ja sairaalakouluun. Vertaisryhmän vetäjät koostuivat moniammattisesta ryhmästä, johon kuului sosiaalihuollon lapsiperhepalvelujen työntekijöitä, koulukuraattoreita ja koulunuorisotyöntekijöitä sekä seurakunnan erityisnuorisotyöntekijä, eli henkilöt, jotka työssään toimivat kouluikäyrittäjien nuorten ja heidän perheidensä kanssa. Päävetovastuu ryhmässä oli Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelujen työntekijöillä, mutta kuitenkin systeemiseen ajatteluun ja moniammatillisuuteen kuuluu myös muut, mukaan lukien opinnäytetyön tekijä, olivat mukana keskusteluissa samalla tasolla muiden kanssa. Vertaisryhmän suunnittelupalavereja pidettiin myös moniammatillisen ryhmän kesken vertaisryhmätapaamisten välissä. Näihin kaikkiin opinnäytetyön tekijä osallistui.

Itse vertaisryhmätapaamisia oli kolme, joista yksi huhtikuussa 2019 ja seuraavat syksyllä 2019 lokakuussa ja marraskuussa. Ryhmätapaamiset pidettiin arki-iltoina Lahden

seurakuntayhtymän omistamissa tiloissa. Vertaisryhmän päävetäjän lisäksi apuvetäjinä toimi kerran sosiaaliohjaaja ja kaksi kertaa sosiaalityöntekijä. Lisäksi apuvetäjinä toimi koulukuraattori, koulunuorisotyöntekijä ja erityisnuorisotyöntekijä, joista kaksi viimeistä keskittyivät pääasiassa nuorten ryhmän parissa toimimiseen. Opinnäytetyön tekijä toimi vertaisryhmätapaamisissa pääasiallisesti kuuntelijana ja tarkkailijana, osallistuen kuitenkin myös toisinaan keskusteluun. Vertaisryhmätapaamisissa ihmiset istuivat tuoleilla tai penkeillä suurehkossa piirissä, joten kaikilla oli hyvä näkyvyys toisiinsa ja keskusteluissa pystyi katsomaan muita osallistujia. Tämä osaltaan helpotti havainnointia. Vertaisryhmätapaamisessa havainnoitiin ryhmään osallistuneita vanhempia, heidän kertomuksiaan ja vuorovaikutusta ilmeet ja eleet huomioon ottaen. Havainnoinnissa keskityttiin erityisesti ennalta mietittyihin teemoihin eli havainnoimaan vanhempien suhtautumista vertaistukiryhmään ja vanhempien tuen tarpeita sekä nuoren koulunkäyntiin liittyviä asioita. Havainnoinnit kirjattiin havainnointipäiväkirjaan, joka tekee havainnoinnista tieteellistä (Kananen 2017, 85). Päiväkirjaan kirjattiin aika, paikka, paikallaolijat sekä mahdollisimman tarkka kuvaus illan kulusta ja havainnoinneista.

Ensimmäinen vertaisryhmätapaaminen keväällä 2019 kesti 1,5 tuntia. Vertaisryhmätapaamiseen oli kutsuttu noin 20 vanhempaa, joista moniammatillisen vetäjäryhmän lisäksi iltaan osallistui vain kaksi vanhempaa. Toisen vanhemman roolina oli myös kokemusasiantuntijuus. Vetäjäryhmänä toimi perhetyöntekijästä, sosiaalityöntekijästä, sosiaaliohjaajista, koulukuraattorista, koulunuorisotyöntekijästä ja erityisnuorisotyöntekijästä koostunut porukka, joiden lisäksi iltaan osallistui myös opinnäytetyön tekijä. Illan aikana kokemusasiantuntijavanhempä kertoi oman nuorensa ja perheensä tarinan, jonka jälkeen keskusteltiin yhteisesti toisen paikalle saapuneen vanhemman kanssa hänen perheensä tilanteesta. Opinnäytetyön tekijä keräsi tutkimusaineistoa tässä ensimmäisessä vertaisryhmätapaamisessa päiväkirjaan käsin kirjoittaen ja merkein aiemmin mainittuihin teemoihin keskittyen. Mukaan kirjattiin myös muut tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Seuraavana päivänä kerätty tieto kirjattiin tietokoneelle sekä tehtiin aineistosta yhteenveto, joka käsiteltiin seuraavassa moniammatillisessa suunnittelupalaverissa. Koontia hyödynnettiin seuraavan vertaisryhmäillan suunnittelussa.

Koulujen kesäloman vuoksi toinen vertaisryhmätapaaminen oli vasta lokakuussa 2019, eli siinä vaiheessa, kun koulunkäynnissä oli päästy vauhtiin ja voitiin nähdä, kenellä oli pulmaa poissaolojen kanssa. Vertaisryhmä kokoontui samassa Lahden seurakunnan omistamassa tilassa ja aikaa tapaamiseen oli edellisen kerran tavoin varattu 1,5 tuntia. Tällä kertaa paikalle oli moniammatillisen vetäjäryhmän lisäksi saapunut 9 vanhempaa, joista yksi toimi kokemusasiantuntijan roolissa. Vetäjäryhmä koostui perhetyöntekijästä, sosiaalityöntekijästä, koulukuraattorista, opinnäytetyön tekijästä, koulunuorisotyöntekijästä ja

seurakunnan erityisnuorisotyöntekijästä, joista kaksi viimeisintä siirtyivät alun jälkeen nuorten ryhmän kanssa eri tiloihin. Kokemusasiantuntijavanhemman kertomuksen jälkeen ryhmä keskusteli yhteisesti aiheesta. Opinnäytetyön tekijä osallistui ryhmään kuuntelijana ja tarkkailijana sekä keskusteli vanhempien kanssa heidän kokemuksistaan. Havainnoissa keskityttiin aiemmin mainittuihin teemoihin ja niitä kirjattiin havainnointipäiväkirjaan. Käsien kirjoitettujen muistiinpanojen lisäksi aineistoa kerättiin palautelomakkeella, jossa kysyttiin mitä mieltä osallistujat olivat illasta, kokivatko he tapaamisen hyödyllisenä ja tulisivatko he tapaamiseen uudelleen, jos sellainen järjestettäisiin. Palautelomakkeissa kysyttiin myös, keneltä henkilö oli saanut tiedon vertaistapaamisesta, ja annettiin mahdollisuus kehittämissideoiden ja toiveiden esittämiseen. Nämä kaikki materiaalit kirjattiin seuraavina päivinä tietokoneelle ja niistä tuotettiin taas koonti, jonka pohjalta seuraavassa suunnittelupalaverissa suunniteltiin seuraavaa vertaisiltaa.

Kolmanteen vertaisryhmätapaamiseen marraskuussa 2019 osallistui sosiaalityöntekijän, perhetyöntekijän ja opinnäytetyön tekijän lisäksi 6 vanhempaa. Tapaamispaikka oli sama ja aikaa tapaamiseen oli varattu kaksi tuntia. Kaikki paikalle saapuneet istuivat huoneessa piirimuotoisesti edellisten vertaisryhmätapaamisten tavoin. Opinnäytetyön tekijä havainnoi ryhmään osallistujien keskusteluja ja heidän elekieltään kirjoittaen käsien muistiinpanoja havainnointipäiväkirjaan. Havainnoinnin lisäksi opinnäytetyön tekijä esitti vanhemmille kysymykset: missä vaiheessa ensimmäisen kerran kysyttiin vanhemman jaksamisesta ja mikä on ollut kaikkein vaikeinta koko tilanteessa. Nämä kaikki illan aikana kerätyt muistiinpanot kirjoitettiin seuraavana päivänä asiakirjaksi tietokoneelle, jonka jälkeen niistä tuotettiin kooste. Tämä kooste käsiteltiin seuraavassa suunnittelupalaverissa ja sen pohjalta suunniteltiin vertaisryhmätöiminnan jatkoa. Vertaisillat jatkuivat, mutta opinnäytetyöhön rajattiin vain nämä ensimmäiset kolme, koska vertaisryhmätapaamisten välit olivat ajallisesti niin pitkät.

6.2 Aineiston analyysi

Aineiston käsittely on hyvä aloittaa mahdollisimman pian keräämisen jälkeen. Ennen varsinaista analyysia aineisto järjestellään ja yhteismitallistetaan eli litteroidaan. (Kananen 2017, 134; Silius & Tervakari 2008.) Opinnäytetyön aineiston läpikäynti aloitettiin mahdollisimman pian kunkin vertaisryhmätapaamisen jälkeen, jolloin havainnot ja keskustelut olivat vielä tuoreessa muistissa. Aineiston käsittely aloitettiin litteroimalla eli muuttamalla käsien kirjoitetut muistiinpanot havainnoista tietokoneelle tekstimuotoon. Havainnoista tuotettiin myös kirjallinen yhteenveto seuraavaa vertaisryhmän suunnittelupalaveria varten. Yhteenvetoa käytettiin pohjana ryhmän vetäjien suunnitellessa seuraavaa vertaistapaamista.

Kaikki kirjoitetut tekstit järjestettiin päivämäärien mukaan yhteen ja samaan tietokoneen kansioon.

Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmäksi valittiin teemoittelu, joka on laadullisen analyysin perusmenetelmiä. (Koppa 2016). Teemoittelussa aineistosta pyritään löytämään tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Keskeisiä aihepiirejä eli teemoja muodostetaan etsimällä aineistosta yhdistäviä tai erottavia seikkoja teorialähtöisesti tai aineistolähtöisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 284; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Silius 2008; Koppa 2016). Teemojen muodostamisessa apuna voidaan käyttää koodausta, joka tarkoittaa aineistoon tehtyjä jäsenteleviä merkintöjä ja luokitteluja. Koodaus yksinkertaistaa ja helpottaa aineiston käsittelyä, koska siten aineistosta voi helposti poimia merkitykselliset asiat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Kananen 2017, 137.)

Koodit ovat merkkejä tai muilla tavoin aineistoon tehtyjä jäsenteleviä merkintöjä. Koodausmerkintöjä on monenlaisia, esimerkiksi alleviivaukset, lihavoinnit, numerot tai erilaiset merkit, ja ne toimivat kuvailun apuvälineenä. Koodauksessa yksittäisten sanojen hakeminen saattaa tuottaa vähemmän yhtenäisyyksiä kuin kokonaisten tekstien lukeminen kokonaisuutena, koska samoista asioista voidaan käyttää kiertoilmaisuja tai synonyymeja. (Silius 2008). Opinnäytetyötä varten muistiinpanoja alettiin koodaamaan eri värein ja merkein. Punaisella värillä merkittiin vanhempien vertaistukiryhmäkokemukseen ja tukeen liittyvät asiat, vihreällä värillä korostettiin vanhempien tunteet ja sinisellä värillä erotettiin nuoren koulunkäyntiin liittyvät asiat ja ongelmat (taulukko 2). Vanhempia kuvattiin muistiinpanoissa numeroilla: 1, 2, 3... Muistiinpanoihin oli jo käsin kirjoittaessa merkitty huutomerkki tekstin reunaan, kun kyseessä ollut asiaa painotettiin useasti. Huutomerkkin viereen oli merkitty myös tukkimiehen kirjanpidolla, kuinka monta kertaa asia oli esiintynyt. Muistiinpanoja luettiin ja käytiin läpi useaan kertaan, jotta kaikki tutkimuksen kannalta oleellinen saatiin ylös. Koodauksessa haasteena on koodiluettelon kasvaminen liian suureksi ja monimutkaiseksi, jolloin se hankaloittaa luokittelua (Silius & Tervakari 2008). Koodiluetteloa tehdessä kiinnitettiin huomiota vain oleellisten asioiden poimimiseen, jotta koodoja ei tulisi liikaa.

Taulukko 2. Käytetyt värikoodit

Punainen	Vertaistukiryhmäkokemus ja tuki
Vihreä	Vanhempien tunteet
Sininen	Nuoren koulunkäynti

Koodattua aineistoa yhdisteltiin kopioimalla tietokoneella olevista asiakirjoista samaa värikoodia olevat tekstit yhdeksi tiedostoksi. Punaisella värillä merkityt asiat koottiin yhteen tiedostoon, vihreällä toiseen ja sinisellä kolmanteen. Muut koodit, kuten huutomerkki ja vanhempien numeroinnit, liikkuvat värien perusteella tehtyjen luokittelujen mukana. Alkuperäisiin tiedostoihin merkittiin kopioidun tekstin etupuolelle oranssi +-merkki heti kun teksti oli kopioitu. Näin varmistettiin, että kaikki koodatut asiat tulivat mukaan.

Tässä vaiheessa väreittäin koottuja tiedostoja muokattiin yhdistämällä vihreä ryhmä punaiseen, joista saatiin yksi teema ja sinisestä ryhmästä muodostui toinen teema. Näin saaduista teemaryhmistä ensimmäinen nimettiin vanhempien vertaisryhmätoimintakokemukseksi ja toinen nuoren kouluakäymättömyydeksi (taulukko 3).

Taulukko 3. Muodostetut teemat

Teema 1. (punainen ja vihreä)	Vanhempien vertaisryhmätoimintakokemukset
Teema 2. (sininen)	Nuoren kouluakäymättömyys

Teemoittain järjestetyssä aineistossa käytetään monesti sitaatteja kuvaamaan eri teemoja. Näitä sitaatteja voidaan käyttää perustelemaan tutkijan tulkintaa, esimerkkinä aineistosta tai elävöittämään tekstiä. (Silius & Tervekari 2008.) Sutton & Austin (2015) tuovat esiin, että tutkijoiden tekemien johtopäätöksien tukemiseksi suorilla lainauksilla voidaan tehdä lukijalle selväksi, että keskustelun aiheet ovat nousseet tutkittavilta eikä tutkijan omasta päästä. Opinnäytetyötä varten väreittäin jaetuista teksteistä poimittiin lainauksia tutkimuksen kannalta oleellisista asioista.

7 TULOKSET

7.1 Vanhempien kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta

Vertaisryhmätapaamisissa vanhemmat kokivat pääosin saaneensa ryhmästä vertaistukea. Useat heistä olivat joutuneet selviämään tilanteessa yksin ja toisen vertaisen kanssa keskusteleminen toi lohdullisen tunteen siitä, ettei vanhempi ollutkaan ainoa, joka on tilanteessa, jossa lapsen koulunkäynti on haasteellista.

Ihana kuulla, etten oo ainut kenen lapsi.

Toisten samassa tilanteessa olevien kuunteleminen toi yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja usein vanhemmat tunnustivat toisen vanhemman kertoman tilanteen olevan hyvin lähellä omaa kokemusta. Vertaisryhmätapaamisissa vanhemmat keskustelivat asioista avoimesti toistensa kanssa. Monesti keskustelua olisi riittänyt enemmän kuin sille oli varattu aikaa. Ihan kaikki eivät kuitenkaan vertaisryhmästä tunteneet saavansa apua. Ryhmän palautteissa tuli ilmi, etteivät ihan jokainen ollut päässyt kertomaan omasta tilanteestaan, koska ryhmässä oli myös puheliaampia henkilöitä. Ryhmän keskusteluissa taas tuli esiin, että jollekin konkreettinen apu, kuten neuvot ja ohjeet johonkin tiettyyn tilanteeseen, olisivat antaneet pelkkää keskustelua enemmän. Yleisesti ottaen vanhemmat kuitenkin kokivat olevansa toisten vanhempien kanssa samassa tilanteessa ja jakoivat samanlaisia huolia ja kokemuksia. Vertaistuen merkityksellisyydestä puhui osaltaan myös vanhempien toisilleen osoittama myötätunto ja empaattisuus sekä keskustelujen jatkuminen vielä tapaamisista pois lähtiessä.

Näissä illoissa on mun mielestä parasta se, kun kuulee muiden vanhempien kokemukset ja ajatukset.

Toisessa vertaisryhmätapaamisessa kerätyissä palautteissa vanhemmat toivat ilmi, että he olisivat kaivanneet jo aiemmin vastaavaa vertaisryhmää. Osa oli ilmoittautunut ryhmään heti siitä kuultuaan, ja he myös toivoivat tapaamisten jatkuvan. Palautteiden perusteella osa oli valmis tulemaan tapaamiseen uudelleen, jos tapaamiset olisivat säännöllisiä ja tutun porukan kesken, ja aikataulu antaisi periksi.

Aivan mahtava juttu!

Ilmoittauduin heti!

Tällaista ois kaivannut aiemmin!

Ehdottomasti jatkoa tällaiselle!

Kahdessa ensimmäisessä vertaisryhmätapaamisessa mukana oli kokemusasiantuntija eli vanhempi, jonka lapsi ei ollut käynyt koulua. Kokemusasiantuntijavanhempi kertoi oman tarinansa siitä, miten heidän perheensä oli selvinnyt tilanteesta. Vertaisryhmään osallistuneet vanhemmat kuuntelivat kokemusasiantuntijavanhemman kertomusta ymmärtäväisinä ja ilmein ja elein, kuten päännökyttelyin, ilmaisivat kokeneensa samoja kokemuksia. Kokemusasiantuntijavanhemman mukaan nuorta oli tilanteessa auttanut vanhempien tuki, aika ja tiivis yhteistyö eri tahojen, kuten koulun ja psykiatrisen hoitotahon, kanssa. Nuoren kannustamisessa oli myös käytetty palkintoja eli niin sanottuja ”porkkanoita”. Nuori sai palkinnon kouluun menemisestä. Kokemusasiantuntija myös kertoi, että nuoren kanssa oli yhdessä sovittu isommasta palkinnosta, kun määritelty tavoite, tässä luokalta pääseminen, on saavutettu. Kokemusasiantuntijalta kysyttäessä mikä heillä auttoi tilanteeseen, hän kiteytti tilanteeseen auttavan Paula Vesalan sanoin:

Aika, armo, ammattilaiset.

Vertaisryhmätapaamisissa vanhemmat kertoivat oman jaksamisensa olleen tiukalla, joko tällä hetkellä tai jossain aiemmassa vaiheessa. Moni heistä, etenkin yksinhuoltajat, tunsivat olleensa tilanteessa yksin ja nuoren kaikkien asioiden hoitamisen vievän suuren osan ajasta ja ajatuksista. Ryhmäläiset näkivät erittäin tärkeänä keskustelemisen ja huolten jakamisen toisen aikuisen ihmisen kanssa.

Erittäin tärkeätä, ku myös ite saanu sitä tukea. Mut ei se mikään taikasauva ole.

Ja se, et ite kun ollu niin yksin. Se on niin iso juttu. On niin yksin ja loppu. Ja et tee mieli soittaa sinne sossuun, ja sanoo, että nyt mä en enää jaksa. Heittää hanskat tiskiinkin, et nyt riittää.

Vanhemmat kertoivat olleensa tilanteeseen ajoittain hyvin väsyneitä ja uupumisen partaalla. Yhteisesti heitä mietitytti, milloin tulee se hetki, kun ei enää jaksakaan. Silti he myös toivat ilmi, että lopulta ei ole muuta vaihtoehtoa kuin yrittää mennä eteenpäin.

Se on vaan pakko jaksaa.

Kaikista vaikeimmaksi koko tilanteessa vanhemmat kuvasivat juuri jaksamista sekä sen lisäksi omia tunteitaan: tilanteesta aiheutuvaa syyllisyydentunnetta, toivottomuutta ja kei-nottomuutta, jatkuvaa hätää ja huolta. Voimakkaat tunteet ovat läsnä koko ajan ja ne myös tarttuivat. Vanhemmilta vaaditaan paljon, koska he ovat vastuussa alaikäisistä lapsistaan. Lapsen asiat ja tilanne pyörivät koko ajan takaraivossa ja koko perheen elämä pyörii vain lapsen ympärillä. Tämän he kertoivat johtaneen myös siihen, että omat harrastukset ja sosiaalinen elämä vähenivät tai jäivät kokonaan. Useammat vanhemmat

kertoivat myös miettineensä ovatko he tehneet jotain väärin tai olisivatko he voineet tehdä jotain toisin.

Se on ehkä se pahin tilanne, ku ei pysty auttaa sun omaa lasta.

Vaikeaksi osa vanhemmista koki myös tilanteen tiimoilta kohdatun byrokratian. Yhteyden ottaminen ja saaminen eri paikkoihin, lausuntojen pyytäminen ja muiden tilanteeseen liittyvien asioiden hoitaminen, esimerkiksi nuoren koulun vaihdon yhteydessä, koettiin haasteelliseksi ja aikaa sekä voimia vieväksi.

Kolmannessa vertaisryhmätapaamisessa vanhemmilta kysyttiin, milloin joku oli kysynyt heiltä, miten he jaksavat. Vanhemmat vastasivat, ettei tilanteen alkuvaiheessa vanhempien jaksamisesta kysely vaan tällöin keskityttiin pääasiassa nuoreen ja nuoren ongelmiin.

Kyllä siinä alussa ihan muita asioita kysytään.

Ite oon tehny lastensuojeluilmoituksen, että mä oon siinä ite sanonu, että mä en enää jaksa.

Vanhemmat kuitenkin kertoivat tilanteen pitkittyessä joko kuraattorin, hoitotahon tai sosiaalihuollon työntekijän kysyneen heiltä, miten he jaksavat. Apua vanhemmat kertoivat saaneensa tilanteeseen mm. lastensuojelusta, sosiaaliohjaajalta tai lähityöntekijältä, joka oli konkreettisesti vienyt nuoren ulos. Joskin työntekijöiden, kuten sosiaalityöntekijöiden ja hoitohenkilökunnan vaihtuvuus nähtiin ongelmaksi. Osa vanhemmista kertoi myös saaneensa uusilta ammatti-ihmisiltä vain ”pähän taputtelua” ja ”viisastelua”, kuten:

On vaan lähdeittävä sinne kouluun. – Ihan kun ei olisi yritetty.

Vanhemmat kokivat tämän lisäävän tilanteesta stressaamista ja syyllisyydentunteen kasvamista. Nuoren ja perheen tilanne pysyi jokaisella koko ajan alitajunnassa. Vanhemmat kertoivat myös, etteivät he aina saaneet ammattilaisilta ymmärrystä hätäänsä, joka nuoren ja perheen tilanteesta aiheutui. Vertaisilloissa vanhemmat toivat esiin toiveensa, että ammattilaiset luottaisivat enemmän vanhempien sanaan ja siihen, että he ovat tilanteessa asiantuntijoita sekä tehneet oman parhaansa. Osa vanhemmista myös koki avun tarpeen myöntämisen vaikeaksi, jopa häpeälliseksi, vaikka he olivat itse tehneet kaikkensa.

Kyl se on niin, että vaikka on yrittänyt kaiken mahdollisen avun hakea, niin tuntee olevansa tosi epäonnistunut.

Niin on. Maailman paskin äiti.

7.2 Nuoren koulunkäymättömyys vanhemman kokemana

Yleensä koulukieltäytyvällä nuorella on koulumaailman lisäksi kontakti joko hoitotahoon tai sosiaalihoitoon tai molempiin. Myös vertaisryhmätapaamisiin osallistuneiden vanhempien nuoria oli yritetty auttaa niin lasten- kuin nuorten psykiatrian vastaanotolla tai sairaalaloukussa. Vanhemmat toivat ilmi henkilökunnan vaihtuvuuden aiheuttaneen hankaluuksia myös kaikissa näissä paikoissa. Jonkun nuoren tilanteessa oli ensimmäinen sosiaalityöntekijä antanut tukia ja toisen sosiaalityöntekijän vaihtuessa tuet oli otettu pois. Kolmas sosiaalityöntekijä oli tuet taas palauttanut. Myös hoitotahoilla henkilökunnan vaihtuvuus aiheutti ongelmia esimerkiksi luottamuksellisen suhteen luomisessa. Erään vanhemman mukaan nuori oli saanut ensimmäisen hoitajan kanssa luotua luottamuksellisen suhteen, jollaista ei seuraavan vaihtuneen hoitajan kanssa enää syntynytkään. Vaihtuvuuden takia vanhemmat joutuivat myös varmistelemaan asioita eri tahoilta, joka omalta osaltaan lisäsi vanhempien turhautumista. Henkilökunnan vaihtuvuus aiheutti myös sen, että niin nuoren kuin vanhemmankin täytyi kertoa samat tarinat aina uudelleen ja uudelleen.

Sehän on monesti ollu, et tavallaan, kun tuntuu että itellä se tilanne on kauan junnannu sitä samaa. Mennään sitä samaa pyörää. Ja sit ne kaikki ihmiset siinä ympärillä vaihtuu koko ajan. Sit ne samat asiat käydään aina uudestaan eri ihmisten kanssa. Sellanen mylly mikä vaan pyörii ja pyörii ja pyörii.

Vertaisryhmätapaamisessa vanhemmat kertoivat nuoren koulunkäyntikykyä heikentävän erityyppiset ahdistukset ja masennukset. Osalla vanhempien nuorista oli ollut halua lähteä kouluun, mutta siinä vaiheessa, kun sinne olisi pitänyt lähteä, eivät he vain yksinkertaisesti pystyneet. Vanhemmat kertoivat olleensa myös henkilökohtaisesti paikalla, kun ahdistus tai jokin vastaava sisäinen tunne esti nuorta pääsemästä kodin ovesta ulos.

Lapsi haluaa mennä kouluun, mutta ei vaan pääse sinne. Ei vaan pysty lähtemään.

Vertaisryhmään osallistuneet vanhemmat kertoivat saaneensa nuortensa koulusta epäilyjä lasten poissaolojen oikeasta syystä. Vaikka nuori oli poissa koulusta oikean sairauden vuoksi, oli koulussa epäilty vanhemman sanaa ja ilmoitettu, että nuoren tulee käydä terveydenhuoltajalta hakemassa todistus. Vanhemmat kokivat joutuvansa todistelemaan nuoren ollessa oikeasti sairas.

Yhdeksi koulukieltäytymisen syyksi vanhemmat epäilivät myös koulukiusaamista, vaikka nuoret eivät sitä olleet myöntäneetkään. Keskusteluissa tuli ilmi erilaiset kiusaamisen tasot. Vaikka sanallista kiusaamista ei olisi, osaavat nuoret myös pelkällä katseella ja silmien pyörittelyllä saada toisen tuntemaan olonsa huonommaksi ja epätoivotuksi seuraan.

Monet vanhemmat kokivat nuoren ja vanhemman välisen yhteisen ajan vähenneen. Vanhempien yrityksistä huolimatta nuoret eivät halunneet viettää aikaa yhdessä syöden, lauta-pelejä pelaten tai muulla tavoin. Nuorten ruokailu koettiin muutenkin joko puutteelliseksi tai liian yksipuoliseksi. Joku olisi halunnut syödä yhtä ja samaa, toiselle taas ei ruoka maistunut ollenkaan.

Koulussa nuorten koulunkäyntiä oli vanhempien mukaan yritetty helpottaa koulupolkua yksilöllistämällä. Heille oli tarjottu erilaisia tukia ja joustavaa opetusta, mutta mikään näistä tuista ei ollut riittävää. Vanhemmille jokainen uusi tukimuoto ja opetus tarkoitti uusia pala-vereja, keskusteluja ja asioiden hoitamista. Opettajien asenne näitä nuoria kohtaan nähtiin vaihtelevana. Joillain oli huonoja kokemuksia opettajan reagoinnista nuoren palattua kouluun suurien poissaolojen jälkeen.

Ai missäs sä oot ollu?

Tulit sit paikalle.

VETO-luokasta ja sen toiminnasta vanhemmilla oli positiivista sanottavaa. Itse ryhmään pääsyä kuvattiin vaikeaksi, mutta esimerkiksi opettajan kannustava ja joustava asenne nuoria kohtaan sai kiitosta. VETO-ryhmässä oppilaat mm. toivotettiin tervetulleeksi joka kerta heidän saapuessaan paikalle. VETO-luokalla myös vanhemmat sitoutetaan osallistumaan nuoren koulunkäyntiin ja siihen liittyviin tapaamisiin.

VETO-luokalle pääsy oli kuin lottovoitto. Pelastus.

Muutaman nuoren vanhempi kertoi nuorella olevan myös peliriippuvuutta, joka oli yksi kouluakäymättömyyden osatekijä. Pelaamisen rajoittaminen aiheutti joissain perheissä ongelmia. Nuori oli uhkaillut tavaroiden hajottamisella ja jopa käyttäytynyt aggressiivisesti. Vanhemmilla, joiden perheeseen kuului myös pienempiä sisaruksia, oli haastetta tasapainoilla nuoren pelirajoitusten ja pienemmän lapsen turvallisen ilmapiirin luomisen välillä.

Osa ryhmään osallistuneiden vanhempien nuorista oli, tai oli ollut, koulunkäynti- ja muiden pulmien vuoksi myös sijoitettuna, esimerkiksi avohuollon tukitoimena. Vanhemmat kertoivat syyllistäneensä tästä itseään ja tunteneet itsensä huonoksi vanhemmaksi. Kuitenkin sijoituksessa ollessaan nuoret olivat käyneet koulua ja vaikka vanhemmat tunsivat syyllisyyttä, osa tunsikin myös helpotusta siitä, että joku vihdoinkin ottaa vastuuta nuoresta, eikä vanhemman tarvitse kantaa taakkaa yksin. Keskusteluissa tuli esiin, että sijoituksessa olo oli myös auttanut erästä nuorta niin henkisessä olossa kuin kouluun menemisessä. Aiemmin kaukainen lapsi oli palannut samaksi kuin ennen alkaneita ongelmia.

Mä oon saanu nyt lapsen takasi.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kouluakäymättömän lapsen vanhempien vertaisryhmäkokemuksia. Tutkimuksen avulla haluttiin tuottaa tietoa toimeksiantajalle kouluakäymättömän lapsen ja hänen perheensä kanssa työskentelyn kehittämisen tueksi.

Tulosten perusteella kouluakäymättömien lasten vanhemmat kokivat vertaistuen merkitykselliseksi ja lohtua tuovaksi avuksi. Vertaistuesta tehdyissä monissa tutkimuksissa on huomattu vertaistuen ehkäisevän yksinäisyyttä ja lisäävän tyytyväisyyttä (Mikkonen & Saarinen 2018, 153). Myös Kososen (2010, 71) tutkimuksessa vertaistuen vaikuttavuudesta tuloksissa tuli ilmi, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat yhtä mieltä vertaistuen tärkeydestä ja merkityksistä. Vertaistukiryhmään osallistuneista vanhemmista kertoivatkin olleensa tilanteessa yksin, joko nyt tai aiemmin. Vanhemmat olivat kyllä saaneet kertoa eri tahojen ammattilaisille omia kokemuksiaan, mutta sitä ei voi verrata keskusteluun toisen samaa kokeneen kanssa. Vain toisella vertaisella voi olla täysi ymmärrys siitä mitä toinen tuntee ja kokee. Laatikainen (2010, 21) tuo esiin, että kokemusasiantuntijan mukana olo voi tuoda ryhmäläisille toivoa tilanteesta selviämisestä ja nostaa esiin uusia näkökulmia. Ryhmäläiset myös kokevat kokemusasiantuntijan vertaisenaan. Kokemusasiantuntijavanhemman kertomuksesta moni löysikin yhtäläisyyksiä omaan tilanteeseensa.

Mikkonen & Saarinen (2018, 51) kirjoittavat vertaisiksi ymmärrettävän laajassa mielessä kaikki ne, joilla on jo vähäisiäkin vastaavia ominaisuuksia. Laatikainen (2010, 44) esittää kirjoituksessaan vertaisuuden olevan alkavassa ryhmässä enemmänkin toive kuin toteutuma. Aloittavan ryhmän yksi koossapitäjä voi olla innostuneisuus sekä ilo ryhmästä, mitä henkilö on ehkä pitkäänkin kaivannut. Vertaisryhmätapaamisissa tämä innostuneisuus näkyi ensimmäisillä tapaamiskerroilla ja kerätyissä palautteissa palaute oli suurimmalta osin innostunutta ja ryhmälle toivottiin jatkoa. Vertaisryhmätapaamisissa keskustelujen myötä vanhemmat kokivat toisensa sitä läheisemmäksi mitä enemmän yhteisiä tekijöitä heillä oli. Kuitenkin jo pelkkä nuoren kouluakäymättömyys oli vertaisuuden tunteen tuoja. Mikkonen & Saarinen (2018, 57) tuovat kirjoituksessaan esiin, että yleensä vertaisryhmiin osallistuvat ne, joilla jo on sosiaalista pääomaa. Myös nämä ryhmään osallistuneet olivat jo itse olleet aktiivisia ja halukkaita tulemaan ryhmään. Näin ollen tietoa ryhmän tarpeellisuudesta ja toivottavuudesta ei voitu saada vanhemmilta, jotka eivät jostain syystä ryhmään osallistuneet kutsusta huolimatta. Suurena haasteena koko ryhmän toteutumisessa olikin juuri vanhempien paikalle saaminen.

Vanhempien jaksaminen oli yksi vertaisryhmän keskusteluissa jatkuvasti esiin nousseista puheenaiheista. Vertaistapaamisissa vanhemmat kertoivat yhdeksi vaikeimmaksi asiaksi omien tunteiden kanssa selviämisen. Varsinkin ahdistuksesta ja masennuksesta kärsivien nuorten tilanteesta aiheutuva pelko oli jatkuvasti läsnä vanhemman elämässä. Toivotonmuuden tunnetta aiheutti se, että vaikka vanhempi miten yritti eri keinojen avulla auttaa lasta, ei mistään tuntunut kuitenkaan olevan apua. Myös Ylen haastattelussa kouluakäymättömän nuoren äiti kertoi pidempään jatkuneen tilanteen aiheuttaneen turhautumisen ja voimattomuuden tunteita (Hämäläinen 2019). Vertaisryhmän vanhemmille huolta oli aiheuttanut myös lapsen käytöksen muuttuminen murrosiässä. He kuvailivat, etteivät ikään kuin tunnista lasta enää entisekseen. Vanhemmat kokivat myös syyllisyyden tunteita tilanteesta kokonaisuudessaan, vaikka he olivatkin tehneet oman parhaansa sen eteen.

Vanhemmat nostivat keskusteluissa esiin toisen aikuisen ihmisen tärkeyden. Kuitenkin tällä toisella aikuisella ihmisellä tulee olla joko halu ymmärtää ja kuunnella toisen huolia tai vastaavasti hänellä tulee olla kokemus tilanteesta. Tästä voidaan päätellä, että vertaistukiryhmässä keskustelu auttaa, koska kaikilla on samantyyppiset tunteet. Vertaistukiryhmässä tunteet ovat läsnä niin toisten ymmärtämisessä kuin asioiden ilmaisussa ja käsittelemisessä (Mikkonen & Saarinen 2018, 82-83). Ihanaa, etten ole ainut -tyyppisten vastausten perusteella voitiin päätellä, ettei vertaisia ollut suuremmalti tavattu. Laatikainen (2010, 19) kertoo tällaisen olevan tavanomainen kommentti vertaisryhmässä. Vanhemmat kokivat erittäin tärkeäksi sen, että myös he itse saavat tukea ja pystyvät puhumaan ja käymään läpi omia tunteitaan. Kuitenkin kouluakäymättömän nuoren ongelmien kasautuminen pitää olla jo aika pitkällä ennen kuin vanhemmalta edes kysytään hänen jaksamistaan. Toki koulun tehtävä painottuu nuoren koulunkäyntiin, vaikka vanhempien kanssa yhteistyötä tehdäänkin. Koska kouluakäymättömät nuoret ovat alaikäisiä vanhemmat ovat lopulta heistä ja heidän koulunkäynnistään vastuussa ja näin ollen vanhemmat joutuvat koko ajan olemaan tapahtumien keskiössä yhdessä nuoren kanssa.

Vanhempien mukaan negatiivisesti nuoren koulunkäyntiin vaikuttivat nuoren ahdistus tai masennus. Puustjärven & Luoman (2019) mukaan lapsen psyykinen ja fyysinen terveys yhdessä koulumotivaation kanssa ovat yksi koulunkäyntikyvyn tekijöistä. Vanhemmat toivat esiin, että eri kouluilla on myös erilaiset käytännöt poissaoloihin puuttumisessa. Josain koulussa lapsesta ei ollut tehty yhtään lastensuojeluilmoitusta, vaikka hän ei käynyt koulua käytännössä ollenkaan. Toisessa koulussa taas lastensuojeluilmoituksia tehtiin vastaavassa tilanteessa useita. Toisaalta, kun nuori oli poissa koulusta sairauden, esimerkiksi flunssan, vuoksi vanhemmat kokivat, että he joutuvat todistelemaan, että lapsi on oikeasti sairas. Rannan (2019) mukaan poissaoloihin puuttumisen malleissa on alueellisia

eroja. Vanhempien kertomuksista kävi vielä ilmi, että vaikka alueen sisällä poissaoloja seurattiin mallin mukaisesti, oli niihin puuttumisessa kuitenkin koulukohtaisia eroja.

Yhdeksi nuoren poissaolojen syyksi esitettiin koulukiusaamista, vaikka vanhempien kertomuksen mukaan nuoret eivät sitä olleet heille myöntäneetkään. Puustjärvi & Luoma (2019) toteavat koulun ilmapiirin, opiskeluympäristön ja sosiaalisten taitojen olevan osa koulunkäyntikykyyn vaikuttavia tekijöitä. Ylen koulun opettajille ja rehtoreille tekemän kyselyn mukaan rehtoreiden vastauksissa koulunkäyntihaluttomuudessa ei kiusaaminen noussut esiin, kun taas nuorten auttavien puhelinten päällikkö kertoo, että heille soittaneista lapsista ja nuorista hyvin moni kertoo kiusaamisesta. Kiusaaminen voi siis tapahtua niin taidokkaasti, ettei aikuinen sitä huomaa. (Hämäläinen 2019.)

Yhdeksi ongelmaksi kouluikämyttömyydessä vanhemmat nimesivät peliriippuvuuden, joka sotki vuorokausirytmien. Espoon (2019) kaupungin sosiaalisessa raportoinnissa todetaan runsaan ja jatkuvan pelaamisen olevan taustatekijöitä koulupoissaoloihin. Taustatekijöitä ovat myös päihdekokeilut ja päihteiden käyttö. Samoja huomioita tuli esiin myös Ylen rehtoreille suorittamassa kyselyssä (Hämäläinen 2019). Peliriippuvuus saattaa aiheuttaa ärtymystä ja hermostumista, ja muutaman vanhemman kertoman mukaan tätä esiintyi pelaamista rajoitettaessa. Mielenterveystalo (2020) kertoo liiallisen pelaamisen haitoiksi myös väsymyksen ja unettomuuden. Pelaaminen pitkälle yöhön vaikeuttaa kouluunlähtöä ja sekoittaa vuorokausirytmien. Pelaamisen viedessä kaiken ajan ei aikaa riitä enää perheelle tai kavereille. Nuoren pelaaminen saattaa toisaalta olla myös keino purkaa pahaa oloa ja ongelmia, kuten yksinäisyyttä, kiusaamista tai kouluongelmia.

Pelkkä kouluikämyttömyys ei ole huostaanoton peruste (THL 2020). Sijoitus voidaan kuitenkin toteuttaa avohuollon tukitoimena. Monessa perheessä tilanne kouluikämyttömän nuoren kohdalla sisältää muitakin ongelmia, kuten vanhemman väsymystä, jolloin yhtenä mahdollisuutena on lapsen väliaikainen sijoitus. Vaikka sijoitus vanhempien kertomuksen mukaan on raskasta ja saa vanhemman tuntemaan itsensä jopa huonoksi vanhemmaksi, saattaa se kuitenkin tuoda lapsen ja perheen elämään kaivattua muutosta. Vertaisryhmässä vanhemmat kertoivat lasten käyneen koulua sijoituksessa, joten siinä voitaisiin nähdä olevan uuden alun mahdollisuuden. Kuitenkin, kun lapsi palaa sijoituksesta takaisin kotiin, vanhemmat tarvitsevat edelleen uuden tilanteen ja alun jatkamiseen tukea.

8.2 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus on huomioitu alusta lähtien noudattamalla hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Eettisyyttä lisää opinnäytetyön tekijän toiminnan rehellisyys,

huolellisuus ja tarkkuus koko prosessin ajan aina tutkimustyöstä tulosten arviointiin saakka. Muiden tutkijoiden saavutuksiin ja töihin on viitattu asianmukaisin lähdemerkinnöin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Osallistavaa havainnointia menetelmänä käyttäessä tutkijan on tarkasteltava tutkimuksen aikana eettisessä mielessä, mitkä havainnot hän on saanut yksityishenkilönä ja mitkä tutkijan roolissa. Yksityishenkilönä saatuja tietoja ei tulisi koskaan käyttää tutkimuksessa. (Vilka 2006, 106.) Opinnäytetyöstä on jätetty pois kaikki kahden kesken käydyn keskustelut tutkimukseen osallistujien kanssa, jos näissä keskustelujen yhteydessä ei osallistujalle ole erikseen mainittu, että keskusteltavat asiat ovat tulossa opinnäytetyöhön.

Hyvän tutkimuskäytäntö edellyttää, että tutkittavat ovat antaneet tutkimukseen suostumuksen (Saaranen, Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimukseen osallistuva joukko koostui vertaistukiryhmästä, joka oli vertaisryhmän vetäjien kutsuma. Vertaisryhmiin osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen ja ryhmiin osallistui eri kerroilla erilainen kokoonpano vanhempia. Suostumus osallistumiseen kerättiin suullisesti, koska ennakkoon ei tiedetty kuinka paljon ihmisiä kuhunkin vertaisryhmätapaamiseen osallistuu. Lyhyestä vertaisryhmän tapaamisajasta ei myöskään haluttu käyttää aikaa papereiden lukemiseen ja täyttämiseen, koska osallistuneet vanhemmat niitä saivat varmasti tehdä muutenkin tarpeeseen. Jokaisen vertaisryhmätapaamisen alussa osallistuville vanhemmille informoitiin opinnäytetyön tekijän mukanaolosta, hänen asemastaan sekä myös siitä, ettei opinnäytetyön tekijä kerää mitään yksityiskohtaisia tai tunnistamisen mahdollistavia tietoja vanhemmista, nuorista tai perheiden tilanteista. Osallistujille myös kerrottiin, että tuloksia käytetään opinnäytetyöhön. Osallistuminen ryhmään perustui vapaaehtoisuuteen ja luottamukseen.

Koska laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien asiat ja kertomat saattavat olla hyvin henkilökohtaisia, on henkilöiden ja kerättyjen tietojen suojaaminen tutkijan vastuulla. (Sutton & Austin 2015). Saaranen, Kauppinen & Puusniekka (2006) lisäävät, että mitä arkaluontoisemmista asioista on kysymys, sitä paremmin tutkittavan anonymiteetti on suojattava. Opinnäytetyön tekijä oli myös itse mukana ryhmän keskusteluissa ja kysyi vanhemmilta kysymyksiä, joten vanhemmat pystyivät itse päättämään mitä asioita he kertovat tai jättävät kertomatta. Opinnäytetyötä tehdessä on huomioitu jo alussa, ettei mitään henkilökohtaisia tietoja ole kirjattu käsin paperille eikä myöskään tietokoneelle. Vanhemmista ei ole käytetty nimiä, vaan heidät on yksilöity muistiinpanoihin numeroin (1, 2, 3...) Vanhempien lapset on kohdistettu numeron perusteella ("1:n lapsi, 2:n lapsi..."). Myöskään sukupuolia tai muita yksityiskohtaisia tietoja, kuten koulujen nimiä, ei ole kirjattu muistiinpanoihin eikä

raportteihin. Opinnäytetyön valmistuttua kaikki paperinen materiaali tuhoetaan paperisilppurilla ja tietokoneella olevat muistiinpanot hävitetään.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että havainnoista ja tutkimustuloksista on keskusteltu vertaisryhmävetäjien kanssa koko prosessin ajan ja opinnäytetyö on annettu toimeksiantajan edustajille luettavaksi ennen julkaisua. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 240).

8.3 Johtopäätökset

Tutkimuksen tuloksissa tuli ilmi, etteivät vanhemmat olleet kovin suurissa määrin päässeet keskustelemaan muiden samassa tilanteissa olleiden kanssa. Vertaisten kanssa keskusteleminen oli merkityksellistä ja toi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tätä kautta sen voidaan ajatella vähentävän tilanteessa koetun yksinäisyyden tunnetta. Koska vanhemmat kokivat olleensa tilanteessa yksin, nosti vertaisen kanssa keskustelu vielä enemmän arvoonsa. Vertaistuen merkitystä ei tässäkään tutkimuksessa kannata aliarvioida.

Tutkimuksen aikana esiin nousi voimakkaasti vanhempien tuen tarve kouluikäymättömän nuoren ja koko perheen jaksamisen varmistamiseksi. Kokonaisuutta ajatellessa on vanhemmilla tilanteessa todella suuri rooli niin kotona kuin koulussa sekä muissa asiaan liittyvissä tahoissa alaikäisen lapsen huoltajana ja asioiden hoitajana. Tuloksissa tuli ilmi, että nuoren kouluikäymättömyyden ongelmia on usein pohdittu pääasiassa vain yksittäisissä tahoissa, esimerkiksi koulu on huolehtinut koulunkäyntiin liittyvistä asioista, hoitotaho hoitoon liittyvistä ja sosiaalitoimi omistaan, mutta kuitenkin niin nuoren kuin vanhemman tehtävänä on olla näissä kaikissa mukana. Samat tarinat kerrotaan eri tahoille aina uudestaan ja uudestaan.

Nuoren ja vanhemman näkökulmasta ajatellen, tilanteesta aiheutuvaa kuormitusta vähentäisi huomattavasti se, että lapsen parissa työskentelevät tahot toimisivat yhdessä, jolloin tieto kulkisi eri tahojen välillä. Myös eri tahot hyötyisivät yhteistyöstä, koska esimerkiksi koulu voi olla aiemmin työskennellyt lapsen ja perheen kanssa paljon enemmän kuin esimerkiksi sosiaalihuolto tai hoitotaho. Toisinpäin ajateltuna myös koulu voisi hyötyä muiden lapsen kanssa työskentelevien tiedoista ja huomioista koulunkäyntiä ja nuorten tukemista ajatellen. Vertaistuki varmasti vanhempia auttoi, mutta vielä paremmin se voisi auttaa, kun sitä tarjottaisiin moniammatillisen avun lisänä.

Yhteistyö eri ammattilaisten kanssa voisi myös tuoda apua henkilökunnan vaihtuvuuden aiheuttamaan pulmaan. Kun nuoren ja perheen tukena olisi yhteistyötä tekevä ammatillinen rinki, joka tietäisi ja tuntisi nuoren ja perheen, ei yksittäisen ihmisen vaihtuminen aiheuttaisi välttämättä niin suurta ongelmaa. Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen (2019, 15 & 18) tuovat moniammatillisuutta käsittelevässä kirjoituksessaan esiin

yhteistyön olevan tärkeää palveluja uudistaessa. Myös riskien ja ongelmien ennakoiminen vaatii ammattilaisten tiivistä yhteistyötä. Moniammatillisessa asiakastyössä tieto ja vuorovaikutus rakentuvat vastavuoroisesti niin eri ammattilaisten, asiakkaiden kuin heidän läheisten kesken. Optimaalisessa tilanteessa asiakas ja ammattilaiset ovat tasavertaisia kumppaneita yhteisessä ongelmanratkaisuprosessissa.

Vertaisryhmätoiminnan vetäjäryhmän hankkeen parissa tekemä yhteistyö avaa jatkuesaan uusia toimintamahdollisuuksia perheiden parissa työskentelyyn. Toimeksiantaja voi hyödyntää tutkimuksesta saatuja tuloksia myös lapsiperhepalveluiden perheiden parissa tehtävässä työssä. Lisäksi kyseisen vertaisryhmän ollessa pilottihanke, voi toimeksiantaja hyödyntää tutkimuksen tuloksia myös mahdollisten muiden vastaavien ryhmien järjestämisessä. Jatkotutkimuksena voisi tutkia oliko vertaistukiryhmästä hyötyä vanhemmille ja perheille nuoren kouluakäymättömyydessä. Jatkotutkimuksena voisi myös selvittää onko vertaisryhmässä mukana olleiden ammattilaisten välinen yhteistyö kehittynyt ja jatkunut vertaisryhmän jälkeen.

LÄHTEET

- Aatos 2012. Koulukieltäytyminen ja ahdistuneisuus [viitattu 21.2.2020]. Saatavissa: <https://aatosklinikka.fi/koulukieltaytyminen-ja-ahdistuneisuus/>
- Eklund, V. 2019. Teinipoika ei käynyt koulussa kuukausiin – lintsaus tuli isälle kalliiksi [viitattu 17.2.2020]. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/teinipoika-ei-kaynyt-koulussa-kuukausiin-lintsaus-tuli-isalle-kalliiksi/7559652#gs.x4uzp5>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Espoo 2019. Koulupoissaoloihin pitää pystyä puuttumaan aiemmin [viitattu 21.2.2020]. Saatavissa: [https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Asiakkaan_ ja_ potilaan_ oikeudet/Sosiaalinen_ raportointi/ Koulupoissaoloihin_ pitaa_ pystya_ puuttuma\(167740\)](https://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Asiakkaan_ ja_ potilaan_ oikeudet/Sosiaalinen_ raportointi/ Koulupoissaoloihin_ pitaa_ pystya_ puuttuma(167740))
- Grönfors, M. & Vilka, H. (toim) 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilka [viitattu 6.2.2020]. Saatavissa: http://vilka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf
- Hämäläinen, V-P. 2019. Kun 9.-luokkalainen Henkka lintsasi jatkuvasti koulusta, äiti oli voimaton: "En voi jäädä pois töistä, että veisin pojan itse kouluun" [viitattu 17.2.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10675684>
- Kalinen, S. 2016. Kun lapsi ei tule kouluun, mistä kiikastaa [viitattu 21.4.2020]. Saatavissa: <https://www.hus.fi/ammattilaiselle/koulutus/koulutusmateriaalit/Hyvinkn%20sairaalan%20 astenpsykiatrian%20yksikn%20alueell/Kun%20lapsi%20ei%20tule%20kouluun,%20mist%C3%A4%20kiikastaa%20%E2%80%93%20erikoisl%C3%A4k%C3%A4ri%20Sanna%20Kallinen.pdf>
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kansalaisareena 2020. Vapaaehtois- ja vertaistoiminnan määritelmät [viitattu 31.3.2020]. Saatavissa: <http://www.kansalaisareena.fi/aineistoa/vapaaehtois-ja-vertaistoiminnan-maaritelmat/>

Kauma, P. 2019. Perusasiat kunniaan peruskoulussa [viitattu 3.6.2019]. Saatavissa: <http://www.piakauma.fi/perusasiat-kunniaan-peruskoulussa/>

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 15-46

Koivula, U-M. 2016. Koulukieltäytyminen, ilmiö johon on puututtava – Teija Halkolan YAMK opinnäytetyö [viitattu 21.2.2020]. Saatavissa: <http://sosiaalialayamk.blogs.tamk.fi/2016/01/08/koulukieltaytyminen-ilmio-johon-on-puututtava-teija-halkolan-yamk-opinnaytetyo/>

Koppa 2016. Teemoittelu. Jyväskylän yliopisto [viitattu 23.3.2020]. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kosonen, K. 2010. "Voimia ja virtaa vertaistuesta" – Tutkimus Invalidiliiton vertaistukeen perustuvasta toiminnasta. Pro gradu – tutkielma [viitattu 3.5.2020]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/81564/gradu04287.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laatikainen, T. (toim.) 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA [viitattu 15.3.2020]. Saatavissa: http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

Lahden kaupunki 2019. Oppimisen tuen toimeenpanosuunnitelma 2019 [viitattu 30.10.2019]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/PalvelutSite/PerusopetusSite/Documents/Oppimisen%20tuen%20toimeenpanosuunnitelma%202019.pdf>

Lahti 2019a. Lahden kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma [viitattu 30.10.2019]. Saatavissa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/4041413>

Lahti 2019b. Perusopetus [viitattu 4.11.2019]. Saatavissa: <https://www.lahti.fi/palvelut/perusopetus>

Lahti 2020a. Kolmiportainen tuki [viitattu 2.5.2020]. Saatavissa: <https://peda.net/lahti/koulut/ahtiala/oppimisentuki/kolmiportainen-tuki>

Lahti 2020b. Oppilashuolto Lahden kaupungin perusopetuksessa [viitattu 17.2.2020]. Saatavissa:

<https://peda.net/lahti/oppilashuolto/tiedottaminen/oelkp:file/download/357b2142bd5a57a1913d827d436b6f3df94cee39/oppilashuolto%20lahden%20kaupungissa%20opas.pdf>

Lahtinen, N. 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lauttakylä 2019. Koulua käymättömien määrät kasvussa [viitattu 3.6.2019]. Saatavissa:

<https://www.lauttakyla.fi/uutinen/010519/koulua-k-ym-tt-mien-m-r-t-kasvussa>

Mehiläinen 2020. Ruokavalio [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa:

<https://www.mehilainen.fi/hyvinvointi/ruokavalio>

Mielenterveystalo 2020. Peliongelmat [viitattu 7.5.2020]. Saatavissa:

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveyso ngelmat/Pages/peliongelmat.aspx

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki:

Tietosanoma.

MLL. 2017. Huoli nuoren koulunkäynnistä [viitattu 18.2.2020]. Saatavissa:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/elamaa-kouluikaisen-kanssa/elamaa-ylakoululaisen-kanssa/huoli-nuoren-koulunkaynnista/>

Opetushallitus 2017. Muutoksen perusopetussuunnitelman perusteisiin 2014 [viitattu 4.11.2019]. Saatavissa:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/muutosmaarays_perusopetus_ja_lisaopetus_oph_866_2017.pdf

Opetushallitus 2019a. Joustava perusopetus [viitattu 30.10.2019]. Saatavissa:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/joustava-perusopetus>

Opetushallitus 2019b. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki [viitattu 7.11.2019]. Saatavissa:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>

Opetushallitus 2019c. Usein kysyttyä – Oppivelvollisuuden suorittamisen laiminlyönnin seuraukset [viitattu 17.2.2020]. Saatavissa: [https://www.oph.fi/fi/usein-](https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/oppivelvollisuuden-suorittamisen-laiminlyonnin-seuraukset)

[kysyttya/oppivelvollisuuden-suorittamisen-laiminlyonnin-seuraukset](https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/oppivelvollisuuden-suorittamisen-laiminlyonnin-seuraukset)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Perusopetus [viitattu 4.11.2019]. Saatavissa:
<https://minedu.fi/perusopetus>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>

Passoja, A. 2018. Koulua käymättömien määrä kasvaa – avun ammattilaiset tiivistävät yhteistyötään ja lupaavat lopettaa pallottelun [viitattu 3.6.2019]. Saatavissa:
<https://yle.fi/uutiset/3-10439637>

Perusopetusasetus 852/1998. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>

Perusopetuslaki 628/1998. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P25>

PHHYKY. 2019. Lastensuojelu [viitattu 25.2.2020]. Saatavissa:
<https://www.phhyky.fi/fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/lapsiperhepalvelut/palvelukuvaukset/lastensuojelu/>

Puustjärvi, A. & Luoma, I. 2019. ”Mutta onko tämä lapsi koulukuntoinen?”
Koulunkäyntikyvyn arviointi ja tukeminen. Lääkärilehti 3/2019 VSK 74 [viitattu 20.2.2020].
Saatavissa: <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/site/assets/files/0/53/18/755/sll32019-114.pdf>

Raitanen, A. 2017. Työntekijöiden ja vertaisten näkemykset vertaistuesta erilaiset – uutta tutkimustietoa! Kansalaisareena ry [viitattu 31.3.2020]. Saatavissa:
<http://kansalaisareena.fi/verkkoareena/tyontekijoiden-ja-vertaisten-nakemykset-vertaistuesta-erilaiset-uutta-tutkimustietoa/>

Ranta, K. 2019. Koulua koulua käymättömille -seminaari: Lasten ja nuorten koulunkäynnin ongelmat ja koulukieltäytyminen [viitattu 1.5.2020]. Saatavissa: <https://vip-verkosto.fi/wp-content/uploads/2019/04/Koulukielt%C3%A4ytyminen-VIPverkosto-KR-3-19-L%C3%84H.pdf>

Rissanen, P. & Puumalainen, J. 2016. Kokemuksen kautta osaamiseen: vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. Kuntoutus 1/2016 [viitattu 31.3.2020]. Saatavissa:
https://kuntoutussaatio.fi/files/2208/KUN1601_katsaus_vapaaehtoisuus.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [viitattu 4.6.2019]. Saatavissa:
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

- Sergejeff, J. 2019. Koulua koulua käymättömille. Valteri [viitattu 6.5.2020]. Saatavissa: https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2019/12/Johanna-Sergejeff_kouluakouluak%C3%A4ym%C3%A4tt%C3%B6mille_26.11.2019.pdf
- Silius, K. 2008. Teemoittelu ja tyypittely. Tampereen teknillinen yliopisto [viitattu 23.3.2020]. Saatavissa: <https://docplayer.fi/9898776-Teemoittelu-ja-tyypittely.html>
- Silius, K. & Tervakari, A-M. 2008. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät [viitattu 25.3.2020]. Saatavissa: <https://docplayer.fi/13737296-4-luento-mathm-57550-kvalitatiiviset-tutkimusmenetelmat-5-op.html>
- Sosped 2019. Vertaisuus [viitattu 19.11.2019]. Saatavissa: <https://sosped.fi/toiminta/vertaisuus/>
- Sutton, J. & Austin, Z. Qualitative Research: Data Collection, Analysis, and Management [viitattu 18.4.2020]. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4485510/>
- THL. 2020. Huostaanottotarpeen arviointi [viitattu 15.5.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanottotarpeen-arviointi>
- Tilastokeskus 2019. Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-9280. 2017, Liitetaulukko 3. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2017/2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 3.6.2019]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_003_fi.html
- Tilastokeskus 2020. Käsitteet: koulupudokas [viitattu 5.3.2020]. Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/koulupudokas.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, E-kirja. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [viitattu 21.4.2020]. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tuuve 2019. Koulua käymättömät oppilaat – Pieni opas koulunkäynnin tueksi [viitattu 3.6.2019]. Saatavissa: http://www.tuuve.fi/wp-content/uploads/2019/04/Kouluakaymattomatoppilaat_opas.pdf?fbclid=IwAR2_xyppFTDDVMKBLP-1hTIC99_zoIEDjkfrpbNwBkXvkWiiSE2ZdovRhFY
- Versova 2011. Vertaisryhmätoiminta [viitattu 3.6.2019]. Saatavissa: <http://www.kssotu.fi/versova/pages/vertaisryhmae-toiminta.php>

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi [viitattu 14.4.2020]. Saatavissa:

<http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-havainnoi.pdf>

VIP-verkosto 2020a. Koulua käymättömät lapset [viitattu 10.5.2020]. Saatavissa:

<https://vip-verkosto.fi/teemaryhmat/koulua-kaymattomat-lapset/>

VIP-verkosto 2020b. VIP-tietoiskut. Mitä on koulunkäytikyky ja miten sitä tulisi arvioida?

Anita Puustjärvi [viitattu 25.2.2020]. Saatavissa: <https://vip-verkosto.fi/vip-tietoiskut/>

Voutilainen, K. 2019. Erityisluokanopettaja. VETO-ryhmä. Tiirismaan koulu. Haastattelu
5.11.2019